

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Teele Olgo

**SPORDITURVALISUSE TAGAMINE TARTUMAA SPORDIKLUBIDE
TREENERITE VAATEST**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Karen-Pauliin Konks, MSc

Tartu 2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. UURIMUSE TAUST	6
1.1 Sporditurvalisuse kontseptsioon.....	6
1.1.1 Spordi kaitstus	7
1.1.2 Sporditurvalisus	7
1.1.3 Safeguarding.....	7
1.2 Väärkohtlemine ja selle liigid	8
1.3 Sporditurvalisuse tagamine	9
1.3.1 Sporditurvalisuse tagamine Eesti kontekstis	10
1.4 Osapoolte rollid sporditurvalisuse tagamisel	12
1.5 Lapse heaolu ja lastekaitsetöö	13
1.6 Ennetamine.....	15
PROBLEEMIPÜSTITUS	17
2. METOODIKA	19
2.1 Metoodika valik.....	19
2.2 Andmekogumis- ja analüüsimeetod	19
2.3 Uurimuses osalejad	20
2.4 Uurimuse käik	20
2.5 Uurimuse eetilised probleemid ja lahendused.....	21
2.6 Uuriija refleksiivsus	21
3. TULEMUSTE ANALÜÜS JA ARUTELU	23
3.1 Uurimuses osalejate nägemus sporditurvalisuse kontseptsioonist	23
3.2 Spordis esinevad ohukohad ning nende lahendamine.....	25

3.3 Lapse heaolu ja selle tagamine	28
3.4 Treenerite sporditurvalisuse praktika ning hinnang praegusele olukorrale	30
3.5 Koostöövõimalused teiste osapooltega	31
3.6 Mida vajavad treenerid sporditurvalisuse loomisel?	33
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	37
KASUTATUD KIRJANDUS	39
LISAD	43
Lisa 1. Intervjuu kava	43

SISSEJUHATUS

Miljonid lapsed üle kogu maailma osalevad regulaarselt erinevate spordialade treeningutel (Kerr jt, 2020). On tõestatud, et sportimisel on pikaajaline positiivne mõju ning lisaks arendab see lapse vaimset ja füüsilist heaolu, lapse keskendumisvõimet ja sotsiaalseid suhteid (Vertommen, 2019). Statistikaameti (i.a) andmetel osales Eestis 2022. aastal huvihariduses 149 295 last, kusjuures spordi valdkonnas oli kõige suurem osakaal ehk 79 303 last, mis näitab, kui suur osa Eesti lastest osaleb spordiringides. Lapse heaolu hindamise käsiraamatus (Lasteabi, 2023) on välja toodud haridusvaldkonna kaitsetegurina asjaolu, et huvihariduses (sh spordis) on lapse jaoks turvaline. Turvaline sport on oluline iga osapoole jaoks, et tagada kõigile võrdsed võimalused ja motiveeriv keskkond. Küll aga on mitmed empiirilised uuringud tõestanud, et sport pakub keskkonda, kus märkimisväärne osa lastest on haavatavamad kiusamisele ja vägivalle (Vertommen, 2019).

Viimastel aastatel on turvalisus spordis saanud palju tähelepanu spordiringkonnas, meedias kui ka üldisemalt ühiskonnas. Põhjuseks võib välja tuua, et ühiskonna teadlikkus on tõusnud väärkohtlemise teemadel, paljud lood on välja tulnud ja saanud kajastust meediaplatformidel ning on hakatud paika panema piire ja reegleid spordis. Sportimine peab toimuma turvalises keskkonnas, mida iseloomustab lugupidamine, õiglus ning treenerite ja sportlaste heaolu (Hannus, 2023). Turvaline sport ei ole ainult hea füüsiline keskkond, vaid ka head suhted erinevate osapoolte vahel (Eriolümpia Eesti Ühendus, i.a). Aave Hannuse (2023) Eestis läbiviidud seireuuringust selgus, et mitmed Eesti noored on kogenud spordis esinevat väärkohtlemist, olgu selleks siis hooletusse jätmine või vaimne, füüsiline, seksuaalne väärkohtlemine.

Bakalaureusetöö teemani jõudsin tänu oma juhendajale, kes 2023. aasta kevadel ainekursust andes rääkis, et tema üheks peamiseks tööülesandeks Sotsiaalkindlustusametis (edaspidi SKA) on sporditurvalisus ehk sellel teemal lastega töötavate spetsialistide koolitamine ning üldisemalt selle edendamine ja teadlikkuse tõstmine. Olles ise oma elu jooksul kogu aeg spordiga tegelenud, mõistsin, et just see teema mind kõnetab, lisaks on see teema saanud meedias palju kõlapinda, mistõttu tundus vajalik seda süvitsi uurida. Juhendaja juures suvel praktilisel viibides saingi sporditurvalisust teemadega tegeleda ning mõistsin, kui uudne on see teema Eestis ning vajab kindlasti edasi arendamist. Varasemalt ei ole Eestis uuritud treenerite vaatest turvalise spordi tagamist ning koostööd teiste osapooltega. Välisriikides on uuritud sportlaste kogemusi ning nende vaatest kirjutatud artiklites sporditurvalisusest, lisaks on kaardistatud, mis on ebasobiv käitumine spordis ja kuidas see esineb. Seega saab tuua välja, et välisriikide uuringud on olnud pigem

retrospektiivis ehk uurimine on suunatud minevikku ning peamiselt on uuritud kogemusi seoses väärkohtlemisega. Stirling ja Kerr (2019) on teinud enda artiklis “*Where is Safeguarding in Sport Psychology Research and Practice?*” ettepaneku, et spordipsühholoogia uuringutes ja praktikas tuleks pöörata rohkem tähelepanu sportlaste väärkohtlemise mõistmisele ja ennetamisele, lisaks võiksid uuringud käsitleda väärkohtlemist ja selle eest kaitsmist.

Bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida Tartumaa spordiklubide treenerite näitel, milline on olukord sporditurvalisuse loomisel, ning mida on vaja teha, et ennetada spordis esinevat väärkohtlemist.

Lähtuvalt uurimistöö eesmärgist, on tõstatatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas kirjeldavad treenerid sporditurvalisust?
2. Milliseid meetmeid rakendatakse oma töös sporditurvalisuse tagamiseks?
3. Kuidas näevad treenerid koostööd erinevate osapooltega sporditurvalisuse saavutamisel?
4. Millist abi ja toetust vajavad treenerid, et tagada sporditurvalisus ja ennetada spordis esinevat väärkohtlemist?

Bakalaureusetöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis on ülevaatlik teoreetiline raamistik teema sissejuhatusena, kus toon välja vastavad mõisted, nagu spordikaitstus, sporditurvalisus ja *safeguarding*. Teises osas annan ülevaate meetodikast, mis sisaldab kirjeldusi andmekogumis- ja analüüsimeetodist, uurimuses osalejatest, uurimuskäigust ja eetilistest probleemidest. Sellele järgneb tulemuste esitlemine koos aruteluga. Bakalaureusetöö lõpeb kokkuvõttega.

TÄNUSÕNAD

Soovin tänada kõiki, kes andsid oma panuse käesoleva uurimistöö valmimiseks. Täna on juhendajat Karen-Pauliin Konks ja retsensenti Merle Linno. Suurim tänu intervjuus osalejatele, kes olid valmis jagama oma mõtteid antud teemal.

1. UURIMUSE TAUST

1.1 Sporditurvalisuse kontseptsioon

Väärkohtlemise olemasolu spordis ei saa eitada ja viimastel aastatel meedias kajastatud juhtumid seavad selle probleemi kindlalt tähelepanu keskpunkti. Väärkohtlemine võib esineda erinevate spordis osalejate vahel, näiteks sportlastel omavahel, lapsevanema ja sportlase vahel, treeneri ja sportlase vahel (Kivisik, 2023). Stirling ja Kerr (2019) on leidnud, et spordis esinevat väärkohtlemist mõjutab kultuuriline taust, spordikorraldus, korralduslik ülesehitus, treenerite ja sportlaste võimusuhte vahe, autoritaarne treeningstiil, mis tähendab, et treeneri jõupositsioon on tihedalt seotud väärkohtlemise juhtumitega spordis. Spordis esineb mitmeid ohukohti ning riskiteguriteks peetakse sagedast füüsilist kontakti, sportlaste isoleeritust ning suuremat valu- ja vigastustaluvust (Stirling ja Kerr, 2019). Lisaks on akadeemilistes uuringutes tuvastatud ülemaailmsed väärkohtlemise mustrid, mille tulemused toovad esile väärkohtlemise esinemise spordi kontekstis (Kavanagh jt, 2020).

Stirling ja Kerr (2019) toovad välja, et spordis esineb autoritaarsus ja ebavõrdsed võimusuhted, mis soodustab väärkohtlemise esinemist, kuid ei toeta sellest teatamist ja sekkumist. Sageli on treenerite tasustamissüsteem seotud sportlaste eduga, mis soodustab saavutustele ja tulemustele orienteeritust (Stirling ja Kerr, 2019). Võistluspõhised spordialad on justkui täiskasvanute maailm, kus laste vabadusel, enesealgatusel, loovusel on vähe ruumi ning millega rõhutatakse liigselt treeninguid ja distsipliini (David, 2005). Bjørnseth ja Szabo (2018) toovad välja, et noortel sportlastel, kes treenivad kõrgemal tasemel, on kõrgem risk sattuda väärkohtlemise ohvriks oma treeneri poolt. Kuigi tüdrukud kannatavad rohkem vägivalla all, siis tegelikkuses on ka poisid sellest väga mõjutatud (Bjørnseth ja Szabo, 2018).

Sageli ei tea lapsed, kellele ja kuidas rääkida juhtunust, neil võib tekkida häbi- ja süütunne ning nad ei soovi oma vanemaid kurvastada (Vapper, 2021). Bjørnseth ja Szabo (2018) toovad välja, et vägivalla avalikustamist takistab hirm tagajärgede ees ja laste mõjutatud ebamäärane subjektiivne hinnang olukorrale. Lisaks võib olla last ähvardatud, et kui ta peaks kellelegi rääkima, siis on sellel tagajärjed, mistõttu soovib laps hoida seda kõike salajas.

1.1.1 Spordi kaitstus

Spordi kaitstus (*sport integrity*) on koondmõiste, mis ühendab endas poliitilisi põhimõtteid, strateegiaid ja meetmeid, mille eesmärk on tagada ohutu ja turvaline spordikeskkond, et kaitsta sporti ja spordis osalejaid (sportlasi, treenereid, tugipersonali, toetajaid, fänne) võimalike ohtude ja riskide, sealhulgas ahistamise ja väärkohtlemise eest (Ööpik jt, 2017). Kokkuvõtvalt on spordi kaitstus kõigi sporti ohustavate sisemiste ja välimiste ohtude ennetamine ja maandamine, sh aus mäng ja sporditurvalisus (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). Professionaalsel tasandil on spordi kaitstus spordi kaubandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise väärtuse aluseks (Harvey ja McNamee, 2019).

1.1.2 Sporditurvalisus

Spordis esineva vägivalga ja väärkohtlemise erinevate alaliikidega seonduv temaatika spordis koondatakse sporditurvalisuse (*safe sport*) mõiste alla (Mountjoy jt, 2015). Sporditurvalisus on turvalise spordikeskkonna, nii rajatiste ja sportimisvahendite, spordiürituste kui ka kõigi spordis osalevate isikute omavaheliste suhete turvalisuse, tagamine (Ööpik jt, 2017). Sporditurvalisuse kontseptsiooni fookuses on kõiki osapooli kaitsta kahjude eest kuni õiguste kaitseni (Gurgis ja Kerr, 2021). Sporditurvalisuse teadvustamine on oluline, et iga inimene saaks nautida spordiga tegelemist ja see oleks rõõmupakkuv (Eriolümpia Eesti Ühendus, i.a). Rahvusvahelised kõrgetasemelised sportlaste väärkohtlemise juhtumid on viinud jõupingutusteni, et edendada sporditurvalisust (Gurgis ja Kerr, 2021).

Sporditurvalisuse tagamisel on oluline roll kõigil osapooltel: spordijuhtidel, treeneritel ja lapsevanematel. Turvalist sportimiskeskonda saab luua üheskoos pingutades, märgates ja reageerides (Eriolümpia Eesti Ühendus, i.a).

1.1.3 Safeguarding

Anthony Hedges (2015) toob välja, et *safeguarding* on küllaltki uus mõiste, mis on kujunenud lastekaitse valdkonnas esinevatest probleemidest. *Safeguarding* mõistet mõistetakse üldisemalt laiemalt kui füüsilise ja vaimse tervis heaolu säilitamist ja edendamist (Nery jt, 2023). *Safeguarding* ehk otsetõlkes kaitsmine viitab meetmetele, millega tagatakse sportlaste ohutus ja inimõigused (Vertommen, 2019). Stirling ja Kerr (2019) toovad välja, et *safeguarding* läheb kaugemale reageerivast või lastekaitsealasest lähenemisest laste väärkohtlemise teemadega ning

keskendub ennetamisele. Väärkohtlemise ennetamiseks on oluline panna paika reeglid, juhendid, põhimõtted spordiorganisatsioonides, et kõigil oleks olemas ühtne informatsioon ja teavitamine.

Nery jt (2023) toovad välja, et spordis on *safeguarding* uuringud keskendunud probleemidele, mis võivad negatiivselt mõjutada sportlaste füüsilist ja vaimset tervist ning heaolu, uurides peamiselt suhteprobleeme, nagu kiusamine, emotsionaalne, füüsiline ja seksuaalne vägivald, hooletusse jätmine, diskrimineerimine ja tõrjumine, millel kõigil võib olla mõjutatud isikute jaoks olulisi ja pikaajalisi tagajärgi.

1.2 Väärkohtlemine ja selle liigid

Väärkohtlemine on indiviidi inim- ja kodanikuõiguste rikkumine, mis võib koosneda ühest või korduvatest toimingudest, ning mis võib olla füüsiline, vaimne või seksuaalne (Hedges, 2015). Lastekaitseaduse (2023) § 24 lg 1 kohaselt on lapse hooletusse jätmine, lapse vaimne, emotsionaalne, kehaline ja seksuaalne väärkohtlemine, sealhulgas lapse alavääristamine, hirmutamine ja kehaline karistamine, samuti lapse karistamine mis tahes muul viisil, mis ohustab tema vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist, keelatud. Stirling (2009) defineerib spordis esinevat väärkohtlemist mõistena, mis viitab erinevat liiki füüsilisele ja/või emotsionaalsele väärkohtlemisele, seksuaalsele väärkohtlemisele, hooletusse jätmisele, mille tulemuseks on tegelik või potentsiaalne kahju tervisele, arengule või väärkusele suhete kontekstis.

Hooletusse jätmine on vanema, hooldaja jt (sh treeneri) kohustuste mittetäitmine lapse füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse arengu eest hoolitsemisel, mis võib kahjustada lapse eakohast arengut ning vaimset ja füüsilist tervist (EADSE, 2021). Fortier jt (2019) on toonud välja, et spordis võib hooletusse jätmist esineda järgmiste tegevustega: ebapiisava puhkuse andmine, ületreenimine, joogita jätmine, ebasobivate treeningmeetodite kasutamine, ignoreerimise või muude sarnaste tegevustega, mis seavad ohtu lapse vaimse või füüsilise tervise.

Füüsiline väärkohtlemine on tahtlik füüsilise jõu kasutamine, mis võib põhjustada sportlasele kergemaid, raskemaid või eluohtlikke füüsilisi ja psühholoogilisi kahjustusi (Kivisik, 2023). Stirling (2009) toob välja, et füüsiline väärkohtlemine spordis hõlmab endas nii kontaktiga kui ka kontaktitult väärkohtlemist. Kontaktiga füüsiline väärkohtlemine spordis võib hõlmata rusikaga löömist, peksmist, jalaga löömist, hammustamist, tõukamist, löömist, raputamist, viskamist, või esemega löömist. Kontaktitu füüsiline väärkohtlemine võib hõlmata sportlase liikumatuks jäämist, s.t sportlane ei tohi end pikka aega liigutada; isolatsioon suletud ruumis; tualeti kasutamise

keelamine; vajaliku vee, toidu või une juurdepääsu keelamine ja sunnitud füüsiline pingutus (Alexander jt, 2011).

Vaimse väärkohtlemisega tekitatakse pingeseisund, mis võib põhjustada lapse emotsionaalsele arengule raskeid või pöördumatuid kahjustusi (EADSE, 2021). Emotsionaalne väärkohtlemine spordis võib esineda antud näidetega: kui treener karjub sportlase peale, halvustab sportlast, on sportlasega suheldes sarkastiline, ironiseerib, diskrimineerib, alandab, mõnitab või jätab sportlase tagasisidest ilma, põhjustades oma tegevusega sportlasele emotsionaalse pingeseisundi (Ööpik jt, 2017).

Seksuaalne väärkohtlemine hõlmab lapse sundimist või meelitamist seksuaalses tegevuses osalema, olenemata sellest, kas laps on toimuvast teadlik ja saab sellest aru või mitte (Hedges, 2015). Eristatakse seksuaalset väärkohtlemist ja seksuaalset ahistamist (Ööpik jt, 2017). Seksuaalne ahistamine viitab käitumisele üksikisiku või rühma suhtes, mis on kaasatud seksualiseeritud verbaalne, mitteverbaalne või füüsiline käitumine, olenemata sellest, kas see on ette nähtud või tahtmatu, seaduslik või ebaseaduslik, mis põhineb võimu ja usalduse kuritarvitamisel, ning mida ohver või kõrvalseisja peab soovimatuks või sunnituks (Alexander jt, 2011). Seksuaalne väärkohtlemine ja ahistamine võib aset leida erinevate spordis osalejate vahel, näiteks võivad treeningukaaslased provotseerida teisi treeningkaaslasti seksuaalse sisuga tegevustele või kasutab treener ära võimusuhet treenitava vastu sundides teda seksuaalsetesse tegevustesse (Ööpik jt, 2017).

1.3 Sporditurvalisuse tagamine

Turvalise spordikeskkonna loomisel ja tagamisel on oluline roll igal seotud isikul. Sportimine on turvalisem, kui lapsevanem, laps ja treener on omavahel läbi arutanud, mida treeningutel üksteiselt oodatakse, näiteks mis eesmärgil laps sporti teeb ja milline on lapsevanema roll (Õiguskantsler, 2023). Rollide selgus on sama oluline, kui kehtestatud piirid ja reeglid spordiklubis. Kõik spordiasutused peavad olema teadlikud laste väärkohtlemise probleemist ja omama juhiseid selliste probleemide ennetamiseks (Turner ja McCrory, 2004).

Ilona Kivisik (2023) toob oma magistritöös välja võimalused väärkohtlemise ennetamiseks, näiteks on oluline julgustada vanemaid, trenereid ja sportlasi arutama väärkohtlemise teemal avatult, näiteks iga hooaja alguses, aidates erinevatel osapooltel mõista, kuidas tagada spordikeskkonnas turvalisus. Mountjoy jt (2015) toovad välja, et turvalisema spordikeskkonna

loomisele aitab kaasa ühtsete ja arusaadavate käitumisreeglite loomisele, sh kaebuste esitamise ja lahendamise korra kehtestamine. Tuleb luua turvaline ja toetav keskkond, kus austatakse kõiki liikmeid ning nende füüsilist ja emotsionaalset heaolu, s.t kõigil liikmetel oleks võimalus oma mõtteid ja tundeid väljendada, ning et nende arvamustega arvestatakse (Kivik, 2023).

1.3.1 Sporditurvalisuse tagamine Eesti kontekstis

Eestis on sporditurvalisuse kohta läbi viidud ainult üks uuring. Aave Hannus poolt läbi viidud sporditurvalisuse seireuuringust (2023) tuleb välja, et kõikide väärkohtlemise liikide puhul kinnitasid üldjoontes pooled või enam vastajatest, et nad ei ole kirjeldatud väärkohtlemise ilmingut kogenud, on peaaegu kõikide väärkohtlemise näidete puhul ka hulk inimesi, kes on vastavas olukorras vähemalt korra-paar oma sporditeel olnud. Seireuuringu autor Hannus (2023) toob välja, et üheks olulisemaks teadmiseks on see, et väärkohtlemise kõrge riski kohta tugeva sportliku identiteedi ja kõrge tulemustele orienteeritusega spordis osalejatel vaatamata spordis osalemise tasemele, mis tähendab, et spordis osalejad, kes näevad ennast ennekõike sportlasena ja kelle eneseväärtus sõltub sportlase rolli täitmise õnnestumisest, satuvad tõenäolisemalt väärkohtlemise ohvriks.

Väärkohtlemise ennetamiseks on aga oluline iga osapoole rolliselgus ning kindlad juhised ja reeglid spordikeskkonnas. Eestis on sporditurvalisuse loomisel juba samme tehtud. Õiguskantsleri Kantslei on koostöös treenerite, sportlaste ja teiste spordivaldkonna ekspertidega koostanud juhendmaterjali „Turvaline sport“, milles jagatakse eelkõige lapsevanematele teavet selle kohta, millele võiks mõelda, kui valida lapsele sobivat spordiala, ning mida vanem saab lapse turvalisuse tagamiseks ära teha (Õiguskantsler, 2023).

Eestisse loodi 2019. aastal Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutus (EADSE, i.a), mille eesmärk on edendada diskrimineerimise vaba, eetilist, ausat sporti, ning keda on võimalik kaasata organisatsioonis aset leidnud rikkumiste menetlemisele neutraalse kolmanda osapoolena. EADSE (i.a) on koostanud erinevaid juhendmaterjale spordiklubidele ning neil on olemas sporditurvalisuse koordinaator, kelle poole saab pöörduda spordis esineva väärkohtlemiste teemadega. Üheks oluliseks EADSE poolt koostatud dokumendiks on “Spordipersonali käitumisjuhend laste ja noorte väärkohtlemise ennetamiseks ning juhtumite lahendamiseks” (EADSE, 2020). Lisaks pakub EADSE väärkohtlemise ennetamise alaseid koolitusi, valida saab 2 ja 4 akadeemilise tunni vahel, kuid koolituse teemad, maht ja kestvus selgub läbirääkimiste käigus ja sõltub konkreetsest sihtgrupist, kogunemise eesmärgist ja spordialast (EADSE, i.a).

Samuti tegelevad erinevad organisatsioonid sporditurvalisuse edendamisega. SKA pakub lastega töötavatele ja/või tööalaselt kokkupuutuvatele spetsialistidele “Abivajava lapse ja noore märkamine ning abistamise” koolitust (Sotsiaalkindlustusamet, i.a). Koolituse maht on varieeruv 2-7 akadeemilist tundi, olenevalt sellest, kas tegemist on sissejuhatava koolituse, baaskoolituse või edasijõudnute koolitusega. SKA eesmärk on laste ja perede heaolu tõstmine ja õiguste kaitse ning nende poolt pakutavad koolitused toetavad abivajava lapse ja noore märkamist, nendest teavitamist ja abistamist (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). 2023. aasta suvel Paides toimunud Arvamusfestivalil tõi SKA arutelule teema “Mu treener armastab mind?!” (Sotsiaalkindlustusamet, 2023). Arutelu kesksed teemaks olid põhjused, miks väärkohtlemine toimub, miks me sellest rääkida ei julge, ning kuidas paremini ja süsteemsemalt tagada turvaline huviharidus kõigile osapooltele (Sotsiaalkindlustusamet, 2023). Paneeli osalejad tõdesid, et ahistamine spordimaailmas kerkib üha enam päevakorda ning viimaste aastatega on korduvalt avalikkuse ette jõudnud ahistamis juhtumid treeneri ja treenitava vahel. Lisaks tõdesid osalejad, et hoolimata sellest, et ahistamise üle arutletakse, siis teemat oleks pidanud tõsisemalt tõstatama juba varem. Selline arutelu oli Eestis esmakordne, mis puudutas sporditurvalisuse teemat, kuid andis kindlasti kuulajatele palju mõtteainet. Sporditurvalisuse teemal võiks olla rohkem arutelusid ning see teema võiks saada rohkem kajastust, kuna nii saab tõsta ühiskonna teadlikkust ja see aitaks kaasa spordis esineva väärkohtlemise ennetamisele. Arutelu käigus julgustas spordipsühholoog Kristel Kiens “*Kui sa näed ja ei sekku, siis oled sinagi osaline*” inimesi sekkuma, kui nähakse väärkohtlemist.

Seotud osapoolte hulka kuuluvad kindlasti ka valdkonnapõhised ministeeriumid - Kultuuriministeerium ja Sotsiaalministeerium. Nende roll on eelkõige seotud just poliitikakujundamisega.

Olulisel kohal on ka kohaliku omavalitsuse juures töötavad lastekaitse- või laste heaolu spetsialistid. Lastekaitsetöötaja roll on toetada laste ja noorte turvalist sporditegevust, anda spordiklubile nõu ebasobivate juhtumite lahendamisel (näiteks, kuidas lahendada lastevahelisi konflikte), lahendada juhtumeid, kus spordivaldkonnas on märgatud lapse abivajadust või hoopis on spordivaldkond põhjustanud lapse abivajaduse (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). Lastekaitse ja treenerite vaheline koostöö on oluline, et tagada laste heaolu ja ennetada ebasobiva käitumise teket spordis.

Eestis on hetkel lastekaitseseadus muutmisel ning uue muudatusena kirjeldatakse lapsega töötava isiku rolli abivajavast lapsest teavitamisel, mida kirjeldab § 27 ehk lapsega töötava isiku teade abivajavast lapsest (Sotsiaalministeerium, 2024). Selle paragrahvi muudatuse eesmärk on

rõhutada lastega sageli kokkupuutuvate spetsialistide kohustust lapse abivajadust märgata ja sellele reageerida, samuti täpsustada, milliseid andmeid peavad ja võivad spetsialistid koos abivajava lapse teatega edastada ning millist infot on neil õigus saada lapse olukorra kohta pärast teatamist (Sotsiaalministeerium, 2024). Lastekaitsetöötaja võib avaldada käesoleva paragrahvi alusel abivajavast lapsest teatanud isikule teavet juhtumimenetluse alustamise ja menetlustoimingute kohta, kui see on vajalik lapse heaolu toetamiseks, mis tagab ka teavitanud isikule edasise informatsiooni ning ühtlasi aitab kaasa tõhusamale võrgustikutööle (Sotsiaalministeerium, 2024). Siinkohal on oluline märkida, et kõikidel lastega töötavatel spetsialistidel on juba täna seadusest tulenevalt kohustus teavitada abivajavatest lastest või selle kahtlusega. Lisaks annab antud paragrahvi uuendus erilise hoolsuskohustuse neile, kes lastega oma ametis tulenevalt igapäevaselt kokkupuutuvad, seetõttu võib nendelt spetsialistidelt oodata tavapärasest suuremat tähelepanelikkust abivajava lapse märkamisel ja talle vajaliku abi kindlustamisel (Sotsiaalministeerium, 2024). Treeneritel kui lastega töötavatel spetsialistidel on eriline hoolsuskohustus on seotud nende töö iseloomuga, milleks on inimeste tervise, heaolu või turvalisuse eest hoolitsemine oma erialases pädevuses (Sotsiaalministeerium, 2024). Lastekaitseaduse muudatusega pannakse treeneritele kui ka teistele igapäevaselt lastega töötavatele spetsialistidele suurem kohustus märgata ja teatada abivajavast lapsest.

1.4 Osapoolte rollid sporditurvalisuse tagamisel

Spordiga seotud täiskasvanud peavad tõstma laste teadlikkust nende õigustest arengule sobival viisil ja andma neile teavet selle kohta, kelle poole nad võivad oma murede korral pöörduda (Lang ja Hartill, 2014). Sel moel on laste kaitse ja heaolu tagamine mitte laste enda, vaid üldiselt spordi kohustus. Sporditurvalisus on spordis osalejate ühine vastutus, kus erinevate osapoolte koostöö on võtmeks turvalise ja eetilise spordikeskkonna tagamisel (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). Turvalise spordikeskkonna loovad omavahelised positiivsed suhted. Olulised osapooled on sportlased, sportlase vanemad, spordiorganisatsioon, spordiklubi, EADSE, ministeeriumid, SKA ja lasteabi 116111, kohaliku omavalitsuse lastekaitse (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). Oluline osapool saab olla ka kontaktisik (*safeguarding officer*), kes tegeleb spordiklubis juhtunud väärkohtlemise juhtumitega (Council of Europe, i.a). Küll aga võivad riigiti erineda oluliste osapoolte ring.

Võtmeisik on aga sporditurvalisuse loomisel just treener, kes tutvustab organisatsioonisiseseid käitumisjuhiseid sportlastele ja lastevanematele ning tegutseb ka ise vastavalt kehtestatud juhistele (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). Spordiseaduse (2006) § 6 alusel on treener sportlasi ja teisi spordis

osalevaid isikuid juhendav spordispetsialist, kellel on treeneri kutsequalifikatsioon kutseeaduse tähenduses. Treener on kohustatud tagama sportliku treeningu aluspõhimõtete järgimise ja ohutuse; jälgima treeningukoormuse vastavust juhendatavate tervislikule seisundile (Spordiseadus, 2006). Treeneril kui lastega töötaval isikul on lastekaitseeaduse (2023) järgi kohustus tagada lapse heaolu. Lastekaitse võtmeisikuna on treeneril kohustus abivajavast või hädaohus olevast lapsest teada anda ka kahtluse korral (Lastekaitseeadus, 2023). Olulisel kohal on koostöö lastekaitsetöötajaga ning tulenevalt lastekaitseeadusest (2023) tuleb abivajavale lapsele abi osutades rakendada võrgustikutööd ehk treener on oluline võrgustikuliige.

Lapsevanemad mängivad olulist rolli, olles kaasatud ja toetades oma last spordis. Samuti on lapsel endal vastutus oma käitumise ja turvalisuse eest spordikeskkonnas. Lapsevanemate koostöö treeneriga on oluline, sest nii tagatakse lapsele tema vajadused ja soovid. Lapsevanem ja treener on sporditurvalisuse tagamisel esimesed võtmeisikud ning nende vaheline koostöö on oluliseks märksõnaks.

Lastekaitsetöötajal on oluline roll toetada laste ja noorte turvalist sporditegevust. Nad saavad spordiklubile anda nõu ebasobivate juhtumite lahendamisel (näiteks, kuidas lahendada lastevahelisi konflikte), lahendada juhtumeid, kus spordivaldkonnas on märgatud lapse abivajadust või hoopis on spordivaldkond põhjustanud lapse abivajaduse (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). Lisaks saavad lastekaitsetöötajad kaasata lapse abistamisel treenerit võrgustikutöösse.

Märkimata ei saa ka jätta spordiklubide ja -organisatsioonide rolli. Spordiklubid saavad paika panna kodukorra, mis hõlmab endas käitumisreegleid turvalise spordikeskkonna säilitamiseks ning juhised kiire ja tõhusa väärkäitumise teavitamise ja menetlemiseks. Spordiorganisatsioonid (alaliidud) saavad määrata sporditurvalisuse eest vastutava isiku, kelle kontaktid on avalikult leitavad ning sporditurvalisuse pädevuse tõstmiseks korraldada treeneritele koolitusi.

1.5 Lapse heaolu ja lastekaitsetöö

Ajalooliselt on lastekaitseüsteem keskendunud osa oma ressursidest väärkohtlemise ennetamisele ning nende laste püsivuse ja heaolu edendamisele, kes on juba varem kuritarvitamise või hooletusse jätmise ohvrid (Waldfoegel, 2009). Tulenevalt lastekaitseeaduse (2023) § 10 on lastekaitse lapse õiguste ja heaolu tagamiseks antud seaduses sätestatud põhimõtteid järgivate tegevuste, toetuste ja muu abi kogum. Lisaks toob lastekaitseeadus (2023) välja, et lastekaitsetöö põhimõte on tagada erinevate toetuste, teenuste ja tegevuste kaudu lapse heaolu ja õigused

lähtuvalt lastekaitseseaduses kehtestatud põhimõtetele. Lastekaitse eesmärk on seega hoolitseda lapse heaolu ja õiguste eest, aidates luua talle turvaline elu- ja kasvukeskkond. Lastekaitsealane ennetustöö aitab ära hoida laste ja perede probleemide tekkimist, toetades nende võimalikult varast märkamist ja abivõimaluste pakkumist (Sotsiaalkindlustusamet, i.a).

Lastekaitseseaduse (2023) § 4 kohaselt on lapse heaolu lapse arengut toetav seisund, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud. Lapse õiguste konventsioon (1991) artikkel 19 ütleb, et last tuleb kaitsta igasuguse vaimse ja füüsilise vägivalla, ülekohtu, hooletusse jätmise, hooletu või julma kohtlemise või ärakasutamise ning seksuaalse või muu kuritarvitamise eest. Lisaks tuuakse lapse õiguste konventsioon (1991) artikkel 3 ja mitmetes teistes artiklites välja, et lapsi puudutavates ettevõtmistes tuleb esikohale seada lapse huvid. Lapse huvidest lähtumine on lastekaitsetöös esmatahtis. Lapse huvidest lähtumise eesmärk on tagada lapse jaoks parim lahendus, mis toetaks tema igakülgset arengut, heaolu ja turvalisust (Lasteabi, 2023).

Lapse heaolu hindamise käsiraamatus (Lasteabi, 2023) on välja toodud lapse heaolu kolmnurga hariduse juures riski- ja kaitsetegurid. Kaitseteguriks on välja toodud, et lapsel on võimalus ja oskus mängida ning tegeleda enda jaoks oluliste harrastuste ja huviharidusega, sealjuures on oluline, et tal oleks turvaline (Lasteabi, 2023). Riskiteguriteks on aga toodud, et lapsel esinevad märgid (hirm, vigastused, liigne surve jne) lapse väärkohtlemise kohta spordis ja/või laps ise ei soovi valitud huvihariduse valdkonnaga tegeleda ja esineb vastumeelsust (Lasteabi.ee, 2023). Lastekaitsealasest kirjandusest selgub, et emotsionaalse, füüsilise ja kognitiivse arengu erinevatel etappidel on lastel äärmiselt raske oma inimestevahelise vägivalla kogemusi ära tunda, neist rääkida ja sellest teada anda. (Tuakli-Wosornu, 2023).

Lastekaitse roll on spordis aja jooksul aina suurenenud. Lastekaitse ei seisne ainult laste kaitsmises, vaid ka selle tagamises, et kõik osapooled tegutseksid lapse huvides hoides ka enda huve, sh et treenerid ja ametnikud ei langeks soovimatute või pahatahtlike süüdistuste objektiks (Turner ja McCrory, 2004). Spordis puudub laste tervise ja heaolu üle järelevalvet teostav isik, mis tagab noorte suhtes juhtivatel ja usalduslikel positsioonidel olevate isikute piisava väljaõppe ja tegevusulatuses kinnipidamise ning käitumiskoodeksite rikkujate suhtes karistuse kohaldamise (Kerr jt, 2020). Selle asemel reguleerivad seda kõike spordiorganisatsioonid ise, mistõttu on oluline kaasata vajadusel keegi väljastpoolt spordiorganisatsiooni. Lastekaitsetöötaja saab anda spordiklubidele ja -organisatsioonidele nõu, kuidas lahendada klubi siseseid juhtumeid, lisaks saab ta spordiklubidelt üle võtta keerukamaid juhtumeid, mille lahendamise pädevus on treeneritel või

spordijuhtidel puudulik. Treener on oluline võrgustikuliige, kelle kaudu saab lastekaitsetöötajat olulist informatsiooni lapse abistamisel.

1.6 Ennetamine

Lastekaitseadusest (2023) § 6 lg 1 tulenevalt tuleb lapse õiguste ja heaolu tagamiseks ennetada lapse heaolu ja arengut ohustavaid riske. Ennetamine hõlmab last ohustavate olukordade ja sündmuste võimalikult varast märkamist ja neile reageerimist, sealhulgas lapse arengu- ja käitumisprobleemide, kasvukeskkonnas esinevate probleemide ja väärkohtlemise tuvastamist ning lapse heaolu ja arengut soodustavate kaitsetegurite suurendamist (Lastekaitseadus, 2023).

Selleks, et spordis esinevat väärkohtlemist ennetada, tuleb tõsta spordis osalejate teadlikkust antud teemal (Kivisik, 2023). Selleks, et kaitsta sportlasi, on äärmiselt oluline, et kõik täiskasvanud, kes töötavad laste ja noortega teadvustaks endale spordis esinevaid väärkohtlemise ohukohti, oskaks märgata, julgeks reageerida ja tegutseda (Sirling ja Kerr, 2009). EADSE (2021) spordipersonali käitumisjuhendis tuuakse välja, et spordiorganisatsioonid saavad ennetamiseks korraldada või võimaldada treeneritel jt osaleda lastekaitse, laste arengu ja heaolu ning väärkohtlemise ennetamise teemasid käsitlevatel koolitustel.

Lapse väärkohtlemise (nii vaimse, emotsionaalse, kehalise kui ka seksuaalse) puhul eristatakse kolme väärkohtlemise ennetamise tasandit: universaalne, valikuline ja näidustatud (Streimann, 2020). Kokku moodustuvad need süsteemse ennetusvõrgustiku alates väärkohtlemise ennetamisest kuni väärkoheldud lapse abistamiseni (Sotsiaalministeerium, 2015).

Universaalse ehk esmase ennetuse eesmärk on avaliku arvamuse mõjutamine, moraalse teekspidamiste kujundamine, ühiskonna teadlikkuse suurendamine lapse vajadustest ja väärkohtlemise riskiteguritest (Sotsiaalministeerium, 2015). Universaalne ennetus sporditurvalisuse tagamisel ja spordis esineva väärkohtlemise ärahoidmiseks võiks olla antud teemast ühiskondlikult rohkem rääkimine, mille läbi tõuseb inimeste teadlikkus sporditurvalisusest. Lisaks liigitub esmase ennetuse alla spordis reeglite, piiride ja käitumisnormide paikapanek. Samuti kuulub esmase ennetuse alla asjaolu, et kõik osapooled (treenerid, lapsevanemad, spordijuhid, lapsed ise) teavad, kuhu pöörduda, kui vajavad abi või näevad last, kes vajaks täiendavat abi.

Teisene ehk valikuline ennetus haarab enda alla tegevusi, mis on suunatud väärkohtlemise võimalikult varaseks avastamiseks, väärkohtlemise tunnuste ja riskifaktorite väljaselgitamiseks ning väärkohtlemise esinemise ja selle mõjude vähendamiseks (Sotsiaalministeerium, 2015). Valikulise ennetustasandi puhul saab välja tuua spetsialistide oskused ja pädevused, mida nad on saanud läbi täiendkoolituste või läbitud õppekavade.

Kolmandase ehk näidustatud ennetuse eesmärgiks on pakkuda lapsele ja tema perele toetust; edasikanduva väärkohtlemise tsükli peatamine ja korduva ohvrustumise ennetamine (Sotsiaalministeerium, 2015). Kolmandase ennetuse puhul on oluline koostöö seotud osapooltega, kelleks on treenerid, spordiklubid, kohaliku omavalitsuse lastekaitse, SKA, EADSE, lapsevanemad ja laps. Kuigi kolmandane ennetustasand kujutab endast reaktsiooni juba toimunud kuriteole, sisaldab kolmandane ennetus olemuslikult ärahoidvat mõju edasiste potentsiaalsete kuritegude suhtes (Sotsiaalministeerium, 2015). Võrgustikutöö ja osapoolte vaheline koostöö aitab edasisi väärkohtlemise juhtumeid ennetada.

PROBLEEMIPÜSTITUS

Lasteabile tehti 2023. aastal kokku 16 918 pöördumist, millest 7,7% ehk 1297 pöördumist moodustas väärkohtlemise seotud teemad, milleks on näiteks lapse järelevalveta või hooletusse jätmine, või selle kahtlus, ning kõigest 1% pöördujatest olid haridusvaldkonna (sh kooli personal, huvihariduse personal) töötajad (Lasteabi, i.a). Lastega töötavalt isikutel, kellel oma kutse või erialast ja tööülesannetest tulenevalt on võimalus kui ka professionaalsed oskused märgata lapse võimalikku abivajadust, oodatakse tavapärasest suuremat tähelepanelikkust abivajava lapse märkamisel ja talle vajaliku abi kindlustamisel (Sotsiaalministeerium, 2024). Eestis spetsialistid tõdevad ja andmed on näidanud, et huviharidusvaldkonna (sh treenerid) spetsialistide teadlikkus abivajavast lapsest teavitamisel väike (Sotsiaalministeerium, 2024). Sageli ei reageerita lapse abivajadusele õigel ajal ning juhtumid jõuavad lastekaitse vaatevälja alles siis, kui lapse probleemid on sedavõrd keerukad, et vajavad sekkumisi ja teenuseid, mis ei ole kiiresti kättesaadavad (Sotsiaalministeerium, 2024). Spetsialistidele tuleb teadvustada nende olulist rolli lapse heaolu tagamisel ning vähendada neid olukordi, kus abivajavast lapsest ei teavitata seetõttu, et ei olda kindlad selle vajalikkuses või lubatavuses, abivajadus ei näi piisavalt suur või soovitakse vältida konflikti lapse vanematega (Sotsiaalministeerium, 2024).

Spordisüsteemi unikaalne ülesehitus ja korraldus ning spordikultuurid soodustavad väärkohtlemist nii treenerite ja sportlaste ebavõrdne võimused, autoritaarse juhtimiskultuuri kui ka iseloomulike tasustamisskeemide kaudu (Alexander, Stafford, ja Lewis, 2011). Sporditurvalisus tagab kõikidele spordis osalejatele turvalise keskkonna, mida iseloomustavad lugupidamine, õiglus ja igasuguse vägivalda puudumine (EADSE, i.a). Paraku aga esineb spordis ebasobivat käitumist, kaasa-arvatud väärkohtlemist. Väärkohtlemine võib jätta noorele füüsilise või vaimse vigastuse, millest taastumine ei ole lihtne. On oluline, et lastega töötavad spetsialistid oleksid teadlikud lapse heaolust ning märkaksid abivajavat või selle kahtlusega last ja sellest ka teavitaksid. Spordiringides osalevate laste arv on suur ning Vertommen (2019) toob välja, et sport pakub ka keskkonda, kus suur osa lastest on haavatavamad väärkohtlemisele.

Eestis ei ole teadaolevalt uuritud treenerite vaatest turvalise spordi ennetamist, tagamist ning koostööd teiste osapooltega. Treenerite teadlikkus on oluline sporditurvalisuse loomisel, kuna just neil on olemas esmane kontakt lastega. Kohustus abivajavast lapsest teatada on kõigil isikutel, kellel on olemas teave abivajavast või selle kahtlusega lapsest (Lastekaitseeadus, 2023).

Bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida Tartumaa spordiklubide treenerite näitel, milline on olukord sporditurvalisuse tagamisel ning mida on vaja teha, et ennetada spordis esinevat väärkohtlemist.

Lähtuvalt töö eesmärgist on püstitatud neli uurimisküsimust:

- Kuidas kirjeldavad treenerid sporditurvalisust?
- Milliseid meetmeid rakendatakse oma töös sporditurvalisuse tagamiseks?
- Kuidas näevad treenerid koostööd erinevate osapooltega sporditurvalisuse saavutamisel?
- Millist abi ja toetust vajavad treenerid, et tagada sporditurvalisus ja ennetada spordis esinevat väärkohtlemist?

2. METOODIKA

2.1 Metoodika valik

Oma uurimuse läbiviimiseks kasutasin kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivne uurimisviis on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele (Laherand, 2008: 24). Minu töös annab kvalitatiivne uurimisviis võimaluse keskenduda sporditurvalisuse mõiste raamistiku loomisele ja mõista sporditurvalisuse erinevate osapoolte koostöö loomise võimalusi läbi treenerite kogemuste ja tõlgenduste. Kvalitatiivne uurimistöö ei põhine mõõtmistulemustel, vaid on avatum ning selle eesmärk on avastada uusi aspekte uuritavates olukordades (Flick, 2011: 12), mistõttu on minu töös sobilik just antud uurimismeetod.

2.2 Andmekogumis- ja analüüsimetod

Uurimistöö andmed kogusin 2024. aasta märtsi lõpus ja aprilli alguses individuaalintervjuude abil, keskendudes treenerite kogemusele ja visioonile. Andmekogumismeetodiks valisin poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuude läbiviimiseks koostasın eelnevalt intervjuu kava (Lisa 1), mis sisaldas avatud küsimusi, kuid intervjuude käigus muutsin küsimuste järjekorda, et vestlus kulgeks sujuvamalt. Intervjuu eesmärgiks oli lasta uuritaval jutustada enda kogemusest, et analüüsi käigus tuleksid välja kõik olulised tegurid, sh kuidas näevad ja kirjeldavad treenerid turvalist sporti ning kuidas rakendatakse seda oma töös. Kõik intervjuud salvestasin enda telefoniga.

Andmete analüüsi alustasin intervjuude transkribeerimisega, milleks kasutasin spetsiaalset internetikeskkonnast leitavat transkribeerimise programmi (Olev ja Alumäe, 2022). Kuulasin intervjuud ise üle ning tegin transkriptsioonides vajadusel muudatusi. Transkriptsioonide valmimisel kustutasin helisalvestused. Seejärel kasutasin intervjuude analüüsimiseks temaatilist analüüsi, sh avatud kodeerimist, et kajastada treenerite arusaamu ning tuua välja intervjuueeritavate jaoks kõige olulisem (Kalmus jt, 2015). Temaatilise analüüsi eesmärgiks on leida üles andmetes peituvad tähendused ja arusaamad, selgitades välja teemad ja nende järjestus ning uurides intervjuueeritavate interpretatsioone (Kalmus jt, 2015). Analüüsi tulemusena eristasin põhilised teemad, millest intervjuus osalejad intervjuu ajal mulle rääkisid. Tööst on välja jäetud detailid, mis võivad viia isikute tuvastamiseni, et tagada osalejate konfidentsiaalsus.

2.3 Uurimuses osalejad

Uurimuse raames intervjueerisin viie erineva spordiala ja spordiklubi treenerit ning ühte spordiklubi (spordi)juhti. Osalejate arvu määratlemisel lähtusin sellest, et oleks esindatud nii individuaalspordialade kui ka meeskondlike spordialade treenerid, lisaks võtsin ühe spordijuhi, et saada lisaks treenerite nägemusele ka spordiorganisatsiooni juhtide tasandi vaade sporditurvalisusest. Uurimuses osalenud spordijuhil on samuti olemas treeneritöö kogemus.

Osalejate leidmiseks töötasin välja järgmised kriteeriumid: intervjueeritav (v.a spordijuht) peab töötama lastega ehk alla 18-aastastega; intervjueeritaval peab olema Eesti kvalifikatsiooniraamistiku (EKR) kutsetase; intervjueeritavad peavad töötama erinevates spordiklubides ning trennima erinevate spordiala kasvandikke, sh peavad olema kaasatud nii individuaal kui ka meeskondlike spordialade treenerid.

Intervjuus osalejate tööstaaž varieerus nelja kuni üheksa aasta juures. Kõigil treeneritel oli olemas vähemalt EKR tase 4 (sh spordijuhil), kuid treenerikutse saamiseks on intervjueeritavad lähenenud erinevalt. Kolm treenerit on ülikooli taustaga ehk läbinud vähemalt kehakultuuri või kehaline kasvatus ja sport bakalaureuseõppe, sama teekonna on läbinud spordijuht. Kaks treenerit on treenerikutse saamiseks läbinud vastavaid koolitusi. Uurimuses osalejad trennivad või on trennitud järgnevate spordialade kasvandikke: korvpall, kergejõustik, ujumine, võrkpall, suusatamine ja jalgpall. Kõik treenerid peale spordijuhi on endiselt tegutsevad treenerid.

2.4 Uurimuse käik

Ühe intervjueeritava leidsin juhuslikult. Saatsin spordiklubide üldmeilidele kirjad, milles palusin aidata leida ühe treeneri, kes oleks valmis osalema uurimuses. Treener, kes oli nõus intervjuus osalema, võttis minuga ise seejärel ühendust. Temaga toimus intervjuu veebivahendusel. Saatsin treenerile Zoomi kohtumise lingi ning saime virtuaalselt intervjuu läbi viia.

Nelja treeneriga võtsin spordiklubide ning enda tuttavate soovitude alusel otse ühendust ning kõik olid valmis osalema. Ühe spordiklubi spordijuhile saatsin kirja otse ning sain ka positiivse vastuse.

Kolme treeneriga ning spordijuhiga kohtusin nende spordiklubide ruumides. Treenerid leidsid vaiksema koha, kus saime privaatset intervjuu läbi viia. Ühe treenriga kohtusin treeningplatside

juures, kus asusid ka sisetreeningruumid, kus saime intervjuud teha. Intervjuude kestus oli keskmiselt 30 minutit.

2.5 Uurimuse eetilised probleemid ja lahendused

Kõik intervjuueeritavad olid vabatahtlikult nõus osalema antud uurimuses ja andsid loa kasutada intervjuude põhjal saadud andmeid. Intervjuu alguses tutvustasin neile uurimistööd ja leppisime koos kokku konfidentsiaalsuses. Selleks, et tagada uurimuses osalenute konfidentsiaalsus, ei kasutanud ma transkriptsioonis ega ka järgnevas analüüsis nende nimesid; ei too välja, kus spordiklubis nad töötavad ega kajasta mitmes treeneri kutsetase neil on. Konfidentsiaalsuse tagamiseks ei nimeta ma eraldi, mis spordiala kasvandikke on spordijuht treeninud. Lisaks ei rõhuta ma tema arvamust eraldi tulemuste analüüsi osas.

Leian, et minu teema on küllaltki ühiskonnakriitiline, mistõttu on uuringus osalejate konfidentsiaalsuse säilitamine ääretult oluline. Minu teema kajastab nii spordis esinevat ebasobivat käitumist, sh väärkohtlemist, kui ka laste heaoluga seotud teemasid. Intervjuueeritavad andsid endapoolsed mõtted mulle edasi, mistõttu ei ole sobilik nende isiku paljastamiseks tuua välja spetsiifilise aspekte.

2.6 Uuriija refleksiivsus

Uurimuse läbiviimine oli äärmiselt huvitav ja silmiavav kogemus. Sotsiaalkindlustusametis praktiliselt olles sain teemasse juba süveneda, kuid bakalaureusetöö avas minu jaoks veel mitmeid külgi sporditurvalisuse teemal. Lisaks töötan hetkel lastekaitse spetsialistina ning tänu sellele kogemusele olen mõistnud, kui oluline on koostöö erinevate osapoolte vahel. Treener ja lastekaitse spetsialist võiksid ning peaksid olema tiheda koostööga võrgustikuliikmed, et tagada lastele nende heaolu läbi vajaliku abi ja toe.

Minu seos antud teemaga on ka see, et tegelen spordiga aktiivselt treeneri käe all. Enda spordiga tegelemise aastate jooksul puudub mul isiklik kokkupuude ebasobiva käitumise või väärkohtlemisega, kuigi olen treeninud mitme erineva spordiala treeneri all. Jätsin enda praeguse treeneri valimist välja, lisaks ei sattunud valimisse minu varasemad treenerid. Taylor (2011) on välja toonud, et tuttava inimese intervjuueerimisel võivad rollid kergesti häguneda, mistõttu andmete tõlgendus ei pruugita olla objektiivne. Valimisse sattunud treeneritega puudus mul

peaaegu kõigiga varasem kontakt, ainult ühe treeneriga olen varasemalt suhelnud ühise spordivaldkonna tõttu.

Intervjueerimise käigus eeldasin algselt, et tean, milliseid vastuseid treenerid annavad, kuid pärast esimest intervjuud sain aru, et vastused tulevad täiesti vastupidised sellele, mida olin oodanud. Sellele vaatamata püüdsin intervjuu läbiviimisel esitada avatud küsimusi ning üritasin vältida suunavate küsimuste esitamist.

Olen intervjueeritavatele väga tänulik. Mul on hea meel, et nad olid nõus minuga antud teemal vestlema ja avaldasid oma mõtteid mulle. Sain kõigile küsimustele vastused ning ka väga selge pildi reaalsusest läbi treenerite enda kogemuse ja visiooni. Sain hea ülevaate sellest, mida treenerid juba teavad, ning mille osas annab süsteemi parandada. Leian, et minu uurimus võib olla toeks sporditurvalisuse teadlikkuse tõstmisel ning olla üheks aluseks edasistel uuringutel.

3. TULEMUSTE ANALÜÜS JA ARUTELU

Käesolevas peatükis esitan struktureeritud intervjuude abil kogutud ja hiljem analüüsitud andmeid. Uuringutulemused kujunesid viie treeneri ja ühe spordijuhi kogemuse ning nägemuse põhjal.

Kodeerimise tulemusena kerkisid teemad, mis osaliselt olid mõjutatud minu küsimustest, osaliselt aga tulenesid intervjuueeritavate enda visioonist. Põhilised teemad on järgmised: uurimuses osalejate nägemus sporditurvalisuse kontseptsioonist; spordis esinevad ohukohad ja nende lahendamine; lapse heaolu ja selle tagamine; treenerite sporditurvalisuse praktika ning hinnang praegusele olukorrale; koostöövõimalused teiste oluliste osapooltega ning mida vajavad treenerid sporditurvalisuse loomisel.

Tsitaadid olen tekstist eristanud kaldkirjaga ning erinevate intervjuueeritavate tekst on eraldanud semikoolonitega. Konfidentsiaalsuse põhimõttest tulenevalt on tsitaatides äratuntavad sõnad asendatud märgiga /.../. Tulemuste kirjeldamisel nimetan uurimuses osalejaid ühtselt treeneritena, intervjuueeritavatena või uurimuses osalejatena, et tagada intervjuueeritavatele konfidentsiaalsus.

3.1 Uurimuses osalejate nägemus sporditurvalisuse kontseptsioonist

Uurides, millisena näevad treenerid sporditurvalisuse kontseptsiooni, lasin neil alguses mõistet defineerida. Kõik intervjuueeritavad on kuulnud mõistet sporditurvalisus ning oskasid seda ka defineerida oma sõnadega. Mõiste ei ole treenerite jaoks võõras, paljud intervjuueeritavad olid juhuslikult hiljuti kuulnud sporditurvalisuse mõistet, kas läbi õpingute, täiendkoolituste, spordiklubide infokirjade või on jäänud meedias silma selle teema kajastamine. *“Kuna ma ise õpin praegu /.../, siis olen sellega tegelema ja olen kuulnud ka.” ; “/.../ liidus ongi eraldi sellised koolitused, seal on selline blokk, kus käibki laste turvalisust rääkimas üks inimene.”* Sporditurvalisus on uudne mõiste ning selle tähendus võib algselt tunduda üldisema füüsilise turvalisusega seotud.

Treenerid tõidki esialgu mõistet defineerides välja füüsilise keskkonna, mis last treeningul ümbritseb. *“Mulle endale tundub, et võttes aluseks enda spordi, võttes /.../ aluseks, siis ongi keskkonna mõistes, et lapsed /.../ oleksid võimalikult ohutult.” ; “Turvalisus asukoha mõttes, et kas on selline ruum, kus võib juhtuda mingeid õnnetusi.”* Ööpik jt (2017) on tõdenud, et sporditurvalisuse kontseptsiooni üheks osaks on luua turvaline spordikeskkond, nii rajatiste ja sportimisvahendite kui ka spordiüritustel puhul. Uurimuses osalejad tõid aga välja

sporditurvalisuse kui last ümbritsevad inimesed ehk treeningul inimeste poolt loodud keskkond laiemas mõistes. *“Ma arvan, et see on suht lai mõiste juba turvalisus ise, et ühest küljest, kui me räägime lastest, kas lapsel on turvaline trennis olla, kas tal on turvaline keskkond, kas tal on mugav siin või kas on mingeid kiusajaid”* Sporditurvalisuse loovad spordiga seotud isikud läbi austuse ja aususe teineteise vastu, see pole ainult füüsiline keskkond, vaid ka inimeste vahelised suhted. Gurgis ja Kerr (2021) on toonud välja, et sporditurvalisuse kontseptsiooni fookuses on kõiki osapooli kaitsta kahjude eest kuni õiguste kaitseni. Sporditurvalisus edendamine aitab kaasa spordis esineva väärkohtlemise ja ebasobiva käitumise ennetamisele, luues kõigile seotud isikutele ühtsed reeglid ja juhised.

Sporditurvalisuse mõistet defineerides toodi välja spordiga seotud osapoolte teadlikkus ehk treenerite jaoks on oluline, et kõik teaksid oma rolli sporditurvalisuse loomisel. Ühest küljest on oluline, et lapsevanemad teaksid, kus ja kelle juures nende laps trennis käib. Samas on intervjuueeritavate jaoks oluline treeneri enda teadlikkus antud valdkonnast, sealjuures treeneri pädevus ja oma rolli teadlikkus. *“Eelkõige ma näen sporditurvalisuse all, et kui tulevad lapsed treeningule, et seal ka vanematel oleks olemas see teadmine, et nende last koheldakse võimalikult hästi, et ka treeneril oleks sealjuures pädevused, et last kuidagi ei lõhutaks nii-öelda ära”* Sportimine on turvalisem, kui treener, lapsevanem ning ka laps on omavahel teinud kokkuleppeid, mida üksteiselt oodatakse ning teineteise soove ka austatakse. Nii teab iga osapool, milline on tema roll. Sporditurvalisuse tagamisel on oluline rolliselgus, kuna kui kõik teavad, milline on nende roll, siis on ka väiksem oht, et esineb ebasobivat käitumist või isegi väärkohtlemist.

Treenerite jaoks on sporditurvalisuse tagamisel oluline koht sellel, et laps ise tahaks trennis käia ning ta ei teeks seda endale vastumeelselt. *“Minu jaoks on turvaline sport see, et kõikidel minu treenitavatel ja lastel on võimalik teha seda spordiala, kui nad soovivad seda ja mina võimaldan neile kõik need võimalused oma spordialaga tegelemiseks.”* Lapse õiguste konventsioonis (1991) tuuakse välja, et igal lapsel on õigus oma arvamusele ja õigus seda vabalt väljendada. Laps peab saama valida, kas ta soovib käia mõnes trennis, ning kindlasti ei tohi otsuste tegemisel välistada lapse arvamust. See asjaolu on toodud välja ka lapse õiguste konventsioonis (1991), et täiskasvanud, kes otsustavad lapsi puudutavate asjade üle, peavad oma tegevuses lähtuma laste huvidest. Intervjuude põhjal on treenerid teadlikud, et otsuste tegemisel peavad nad lähtuma laste huvidest ning nad mõistavad, kui laps trennis enam käia ei soovi, kui neil on tekkinud mõni halb emotsioon sellega seoses. *“Oleneb lapsest, asjad võivad erinevalt mõjuda, et mõni ei taha trennis käia enam, selles mõttes lastele jäävad asjad hästi meelde, et mõni mäletab 30 aastat hiljem ka,*

et mulle ükskord trennis juhtus selline asi või et treener ütles mulle sellist asja, mistõttu võib see huvi ära kaduda.” Lapse heaolu hindamise käsiraamatus (Lasteabi, 2023) on toodud haridusvaldkonna riskitegurina välja asjaolu, et laps ei soovi valitud huvihariduse valdkonnaga tegeleda ja esineb vastumeelsust. On oluline, et ka lapsevanemad kui ka teised osapooled mõistaksid ja austaksid oma lapse soove. Lapse soove ja arvamust arvestades saab talle tagada heaolu.

Sporditurvalisuse kontseptsioonist arusaamiseks lasin treeneritelt defineerida ka, mis on ebasobiv käitumine ja väärkohtlemine spordis. Välja toodi sporditurvalisusega seotud mõiste nagu aus mäng - *“Sport on ikkagi täielikult aus mäng.”* Aus mäng (*fair play*) on reeglite järgimine, kõigi ausat võistlust ohustavate tegurite vältimine ja välistamine, kõigi osapoolte austav suhtumine üksteisesse (Ööpik jt, 2017). Ausa mängu põhimõte tähendab suuremeelset ellusuhtumist, mis on soojade ja püsivate inimsuhete aluseks (EADSE, i.a). Aus mäng ei ole ainult võistleja õigus ja kohustus, see on ka treenerite, ametiisikute ja teiste spordiga seotud isikute panus sporti (EADSE, i.a).

Intervjueeritavad tõid välja ka meeskonnavaimu - *“Kui võtta meie spordialalt - /.../ siis väga palju asju saab üles ehitada, n-ö võistkonna peale või nagu team spirit, meeskonnavaimu peale.”* Sporditurvalisuse kontseptsioon koosneb mitmest erinevast tegurist ning selle mõistmine võib sageli erineda. Intervjuus osalejate arusaam sporditurvalisuse kontseptsioonist võtab hästi kokku ühe treeneri tsitaat - *“Turvaline sport või sporditurvalisus tähendaks seda, et kõik, kes trennis on, nad tunnevad ennast seal hästi, nad tunnevad, et neid hoitakse ja ei oleks kiusamist, nad tahavad sinna tulla ja et ei oleks üleliigset vigastusohtu.”*

3.2 Spordis esinevad ohukohad ning nende lahendamine

Spordis esineb mitmeid ohukohti, alates vigastusest kuni omavaheliste konfliktideni. *“Tulenevalt spordialalt on esiteks sporditraumad, igal alal on omad eripärad ja levinumad vigastused ning spordis ikka juhtub erinevaid asju. Lisaks füüsilistele traumadele kindlasti erinevaid psühholoogilisi traumasid”.* Sport võib olla vaimselt väga väljakutsuv nii sportlastele kui ka tema treenerile, mistõttu mõjutab igaühe käitumine ja rolliteadlikkus sporditurvalisuse loomist. Spordis esineb mitmeid riskitegureid, milleks sagedane füüsiline kontakt, sportlaste isoleeritus ning suurem valu- ja vigastustaluvust (Stirling ja Kerr, 2019). Kõik teevad võivad põhjustada spordis esinevat ebasobivat käitumist ja väärkohtlemist. Lapsed ise peavad samamoodi nagu täiskasvanud olema teadlikud oma käitumisest ning teadvustama, kuidas nende oeldu või tegu teisi mõjutab.

“Nende laste näitel, keda mina olen treeninud, kuidas nad loovad üksteisele selle treeningkeskkonna, kuidas nad loovad selle teistele inimestele, kes siin treenivad, et päris tihti ma näen, kui nad siin kas trenni ootavad või trennist lahkuvad, mismoodi nad käituvad.” Lapsed loovad üksteisele keskkonna, kus nad viibivad. Mitmed intervjuueeritavad tõid välja, et sporditurvalisuse tagamisel mängib suurt rolli ka see, et ei oleks lastel omavahelisi konflikte ja kiusamist. Nende ärahoidmiseks on oluline, et lapsevanem ja treener teeksid omavahel koostööd ja vahetaksid informatsiooni. Kui treener märkab, et last trennis kiusatakse, siis tuleks tal sellest lapsevanemat teavitada. Samamoodi võiks lapsevanem teavitada treenerit, kui last koolis ehk väljaspool huviharidust kiusatakse, sest nii oskab treener arvestada lapse vajadustega. Lisaks saab treener teha nii lapsevanemaga koostööd ja olla oluline võrgustikuliige.

Treenerid kirjeldasid erinevate osapoolte kohustust sporditurvalisuse tagamisel. Ennekõike näevad intervjuudes osalenud treenerid enda rolli - *“Treenerina mina näen ja tahan, et mul oleks treeninggrupp, kus on lapsed, kes tahavad käia, ja enda poolt olen teinud ka, et kõigil oleks hea käia.”* ; *“Näiteks kui mängijatel on omavahel trennis tekkinud mingi konflikt, samuti kui a la on tekkinud klubi ja mängija vahel mingi konflikt, seda saab treener ise seal lahendada.”* Treenerid näevad enda rolli lapse heaolu tagamisel ja konfliktide lahendamisel. Nad näevad, et nemad peaksid esmalt proovima tekkinud juhtumeid lahendada. Suuremate probleemide korral aga kaasatakse eelkõige kas teisi treenerid või otsitakse abi spordiklubi juhtkonna käest. Lisaks toovad treenerid välja, et kui tekib olukord, mida nad ei oska või ei saa lahendada, siis saab kaasata ka väljaspool spordiklubi olevaid ametiasutusi. *“Kui seal nagu piiri ei saa sellele või seda ära ei lõpeta, et üks siis tuleb pöörduda kas siis politseisse, kui tõesti väga käest ära läheb”.* Treenerite jaoks on olukord üle jõu käiv ehk “läheb käest ära”, kui probleem on vanematega ning treenerite otsene pöördumine ei aita. *“Mul oli selline olukord, kus nägin, et laps ei saanud üheski trennis hakkama, oli kogu aeg probleemid, vaidlemine, valetamine ja isegi teiste laste löömist. Mitu korda pöördusin vanemate poole, nemad ütlesid, et ei meie laps on nii tubli, ja siis ma leidsin küll, et ma ei saa vanemaga niimoodi ning oli vaja et keegi teine sekkuks.”* Samas tõid treenerid välja, et need olukorrad, kui peaks keegi teine sekkumine, on nii erinevad ning neid olukordi on pigem vähe. Treener võib osutada väärkohtlemise juhtumise esimeseks kontaktisikuks ehk teisisõnu, kui last/noort on väärkoheldud väljaspool spordikeskkonda, võib treener seda esimesena märgata või saada selle kohta esimesena infot (Ööpik jt, 2017). Kui treener märkab, et laps võib vajada abi või tema puhul on väärkohtlemise kahtlus, siis tuleb treeneril võtta aega kuulamiseks; julgustada ohvrit/kannatanut juhtunust oma sõnadega rääkima; kuulata tähelepanelikult ja kiita ohvrit loo rääkimise eest; öelda, et ta pole juhtunud süüdi; ohvrit/kannatanut uskuda (Ööpik jt, 2017). Sageli

on treenerid lastele turvalised täiskasvanud, keda nad saavad usaldada. Seda usaldust ei tohi aga treener ära kasutada.

Spordis esinevat ebasobivat käitumist laste puhul mõjutab treenerite meelest lapse taust ehk kust ja millisest perekonnast ta tuleb: *“Need lapsed on nii palju erinevaid ja nad tulevad erinevatest kodudest, et see mängib juba nii suurt rolli, et kuidas üks või teine laps nagu käitub, kuidas ta mingites olukordades hakkama saab ja üldse näitavad suhtumist teistesse inimestesse ja üldse teise nagu ruumi.”* Lapsevanemad mängivad olulist rolli, olles kaasatud ja toetades oma last spordis. Nende olulisus toodi välja just selles võtmes, et vanemad veedavad oma lastega kõige enam aega ning nad on lastele turvalisteks täiskasvanuteks - *“Põhiline tema roll võiks olla oma last kuulata ja sealt siis, kui on näha mingeid ohukohti, saaks tema ise siis juba pöörduda sinna spordi poole peale”* ; *“Lapsed eeldatavasti veedavad kõige rohkem aega oma vanematega, nad on kõige suuremad eeskujud neile. Et see kui nad käivad päevas treeneri juures tund aega või poolteist tundi, kuidas kellelgi, et võtta päevast tund või kaks ära, et sellega nii palju võib-olla last ei jõua mõjutada, et tegelikult lastevanemate ja treenerite koostöö igas võtmes lapse arengus on väga oluline.”*. See tähendab seda, et lapsevanemad on oma lastele eeskujuks ning nende käitumine või mõtteviis kandub edasi ka nende lastele. Lapsevanemad mängivad olulist rolli, olles kaasatud ja toetades oma last spordis (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). Lisaks näevad treenerid, et oluline on ka lapsevanemate haaratus - *“Mul endal on pigem nagu noored ja väiksemad lapsed ehk siis me proovime kindlasti nagu lapsevanemad sinna kaasa haarata, mis tegelikult ei ole väline, et koos nendega need asjad ära lahendada.”* Treenerid töid suuresti välja lapsevanemate ja treeneri vahelise koostöö, mis võiks olla alustalaks heale treeningkeskkonnale. Sporditurvalisuse tagamisel on kindlasti oluline, et koostööd teeksid just need isikud, kes lapsega otseselt kokku puutuvad ja keda laps usaldab.

Ebasobiva käitumise või väärkohtlemise juhtumite puhul mängib treenerite jaoks see rolli, kus olukord juhtub. *“Ma arvan, mis treeningu ajal, või siis kui nii võtta siis meie spordikompleksis, mis võiks siis nagu nii-öelda meie hallata olla, kui kellegi laps tuleb siia, siis mingil määral kindlasti me vastutame selle eest, kindlasti trenni aja jooksul, et seal ei oleks väärkohtlemist.”* Treenerid tunnevad, et just nemad on sporditurvalisuse võtmeisikud ehk just nendel on kõige suurem roll juhtumeid lahendada, eriti kui need toimuvad treeningkeskkonnas.

Treenerid teavad ja näevad, milline on spordis esinev ebasobiv käitumine või väärkohtlemine. *“Ma arvan, et see ei ole, et kui ma ütlen neile mingid tavad, et tulge vaadake, Mari teeb seda harjutust väga hästi, vaid kui ma hakkam ütlema, et sina ei oska, aga tema oskab, et see pigem on*

juba selline väärkohtlemise teema ehk võrdlused treenitavate vahel, et nad tunnevad alavääristatuna.” Spordis esinev väärkohtlemine võib olla nii vaimne, füüsiline, seksuaalne väärkohtlemine või hooletusse jätmine. Väärkohtlemine jätab ohvrile pikaajalise ja sügava trauma, millest taastumine pole sugugi kerge. Uurimuses osalejad on teadlikud, mis on spordis ebasobiv käitumine ning mis tegurid toovad seda esile või mõjutavad selle ilmnemist. Spordis esinevat ebasobivat käitumist või väärkohtlemist mõjutavad mitmed tegurid, kuna sport pakub keskkonda, kus märkimisväärne osa osalejatest on haavatavad (Vertommen, 2019). Sporditurvalisuse edendamine ongi oluline seetõttu, et panna paika ühtsed reeglid, vähendada treenerite ja sportlaste võimusuhteid ning tulemustele orienteeritud tasustamissüsteemi edasist kulgemist. Oluline on kaasata kõiki osapooli ning osapooltel tuleb teadvustada enda rolli.

3.3 Lapse heaolu ja selle tagamine

Treenerite jaoks on lapse heaolu see, kui ta saab teha seda, mis on talle meelepärane, ta teeb seda turvalises keskkonnas, talle on tagatud arenguks vajalikud ja piisavad võimalused ning tal on toetavad täiskasvanud. Samuti rõhutati, et lapsele peab meeldib see, mida ta teeb, ning ta tõesti naudib seda. *“Lapse heaolu on see, kui ta saab teha seda, mis talle meeldib ja kui tal on seda turvaline ja mugav teha, kui ta on rõõmus, kui ta on terve hoitud.”* ; *“Ma arvan, et laps on siis rahul, kui ta saab teha, mida tahab. Saab harrastada seda sporti, mis ta tahab. Talle on selle jaoks head võimalused. Ta ise naudib seda.”* Ööpik jt (2017) on toonud välja, et spordikultuuris on oluline roll vabatahtlikul tegevusel. Igaüks peab saama valida, kas ta soovib trennis käia. Samamoodi on toodud välja lapse heaolu hindamise käsiraamatus (Lasteabi, 2023) välja huvihariduse kaitsetegurina asjaolu, et lapsel on võimalus tegeleda tema jaoks oluliste harrastustega ning tal on motivatsioon osaleda huvihariduses.

Lapse heaolust rääkides toodi välja, et on oluline toetav võrgustik lapse ümber. *“See, et sul on toetav perekond, ta toetab sind oma spordi tegemistes.”* ; *Tal on toetavad treenerid, vanemad, ma arvan, niisugune turvaline keskkond, kus ta saab ennast arendada.*” Toetav võrgustik on oluline, kuna kui lapsel peaks olema mõni mure, siis tal on usaldusväärsed inimesed, kelle poole ta saab pöörduda. Kui huviringis peaks lapsel tekkima mõni konflikt, siis tal on kellega seda arutada ja koos saab leida lahenduse. Toetavas keskkonnas on lapse areng ja heaolu paremini tagatud. Lisaks tagab toetavate täiskasvanute olemasolu tõhusama võrgustikutöö lapse abistamisel. Treeneritel tuleb treeningute planeerimisel ja läbiviimisel arvestada, et lapse/noore heaolu oleks tagatud. Oluline on mõista, et lapse heaolu võib olla ohus ka väljaspool treeningukeskkonda, näiteks kodus

või koolis, ning sellisel juhul võib treener osutada oluliseks võtmeisikuks abivajavast või hädaohus olevast lapsest teada andmisel (Ööpik jt, 2017). Treener peab hoolikalt jälgima sportlaste arengut ja käitumist, et märgata võimalikke väärkohtlemise märke (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). Samuti on treeneri roll tunda spordis esinevaid riskiolukordi omades oskusi nende ennetamiseks ja nendega toime tulemiseks (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a).

Küsites treeneritelt, kes on abivajav laps või hädaohus olev laps, siis kindlat definitsiooni või fraaside äratundmist ei tekkinud. Pigem kirjeldasid treenerid üldsõnaliselt, millised on need lapsed, kes vajaksid abi. *“Kui on selline, muidu on aktiivsem, jutukam laps, siis kui ta endasse tõmbub, siis ma saan aru, et on nagu midagi halvasti. Aga alati kõigi puhul ei tunne seda ära.”* Kirjeldusest võib järeldada, et treenerid tunnevad abivajava lapse ära sellistel juhtudel, kui lapse käitumine on tavapärasest erinev. Lastekaitseaduse (2023) kohaselt on abivajav laps, kelle heaolu on ohustatud või kelle puhul on tekkinud kahtlus tema väärkohtlemise, hooletusse jätmise või muu lapse õigusi rikkuva olukorra suhtes, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute heaolu. Hädaohus olev laps on laps, kes on oma elu või tervist ohustavas olukorras, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute elu või tervist (Lastekaitseadus, 2023). Samas on olemas treeneritel teadmine, et kui märkad last, kes võib vajada abi või tuge, siis tuleks sekkuda. *“Et kui märkad, siis kindlasti sekku, et see on see põhisoolum.”* Ööpik jt (2017) on toonud välja, et spordi kaitstuse meetmeid järgides saab ennetada väärkäitumise normaliseerimist spordis, kuid kui me mistahes väärkäitumisse ei sekku, on mittesekkuja kaasosaline. Küll aga ei toonud treenerid eraldi välja konkreetseid näiteid või juhtumeid, mille puhul tuleks sekkuda. Küll aga lisaks sekkumisele toodi välja ka teavitustöö - *“Need /.../ raames pigem selline kõik, mis seal näha, et kus treener läheb üle piiri nii-öelda sportlasega, siis nendel juhtudel kindlasti peaks nagu sekkuma ja seda seda siis teavitavama.”* ; *“Hädaohus laps on see, kelle kohta tuleb kindlasti teavitada, kohe lasteabisse või lastekaitseesse.”* Lastekaitseadusest (2023) tulenevalt on treeneritel kui lastega töötavate spetsialistidel kohustus abivajavast lapsest teada anda. Treenerid on lastega läbi oma töö pidev kontakt, mis teeb nendest sageli esmase märkaja. Treenerite jaoks on olulisel kohal ka teavitamine ning peaaegu kõik intervjuueeritavad tõid välja Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutuse poole pöördumise võimaluse - *“Tegelikult saab anonüümse vihje anda keeruliste olukordade osas sinna EADSE-le.”* Teavitamise all mõeldi ennekõike seda, kui märgatakse lapsi, kes vajaksid abi, või treenereid, kelle puhul tekib kahtlus nende tööeetika suhtes. Küll aga on treenerite jaoks pigem ebaselge, kelle või mis asutuse poole tuleks pöörduda, kui treener ise märkab last, kes võib vajada täiendavat abi. Ainult üks treener tõi välja, et abivajavast lapsest tuleks teavitada lastekaitseüsteemi. Ükski uurimuses osalenud treener ei ole kaasanud väljastpoolt

enda spordiklubi välist abi, mis võib olla ka põhjuseks, miks ei tea treenerid, kuhu ja millal tuleb pöörduda - *“Ma ei ole kokku puutunud, et selles mõttes mul on vedanud, et ei ole nii tõsiseid asju trennis juhtunud”* Sporditurvalisuse tagamiseks ja ennetamiseks tuleks paika panna kindel juhised, kuidas ja kellele tuleks teavitada abivajavast lapsest või väärkohtlemise juhtumitest (EADSE, i.a). Lisaks tuleks julgustada treenereid ka ainult kahtluse korral teavitama.

Samas ei toodud välja, et ka lapsed ise peaksid vajadusel teavitama või kuhu lapsed üldse oma murega pöörduma peaksid. Eestis on olemas lasteabi 116111, mis on mõeldud lastele, noortele ja täiskasvanutele nõu küsimiseks, abi saamiseks ja abivajavast või hädaohus olevast lapsest teatamiseks (Lasteabi, i.a). Lasteabi telefonile või veebivestluse kaudu saavad pöörduda kõik, kellel on kahtlus, et laps võib abi vajada.

3.4 Treenerite sporditurvalisuse praktika ning hinnang praegusele olukorrale

Osalejate hinnangul on paranenud sporditurvalisuse tagamisel treenerite ja spordiga seotud osapoolte teadlikkus lapse heaolust, turvalisema keskkonna loomisest ning enesekontrollist. *“Ma arvan, et paranenud on treenerite teadlikkus spordis laste heaolust, et kuidas võiks käituda ja järjest vähem on neid n-ö häälekad treenereid, pigem ollakse toetavad, et tahavad luua sellist keskkonda, kus sa julged eksida.”*

Treenerid toovad välja, et nende jaoks on oluline olnud oma treeningrühmaga rääkida ning paika panna reeglid omakeskis. Reeglitest toovad treenerid välja üksteise aktsepteerimise olulisuse - *“Ma olen püüdnud seletada neile, et see ei ole aktsepteeritav niisugune käitumine”* ning kirjeldavad omavaheliste positiivsete suhete olulisust - *“Kedagi ei tohi, ükskõik mis hetkel maha teha või solvata.”* Lisaks toovad treenerid välja, et nende spordiklubides ei ole paika pandud ühtseid reegleid väärkohtlemise ennetamiseks ja sekkumiseks. Ühised reeglid ja kokkulepped on see pärast olulised, et see aitab ennetada ebasobiva käitumise või väärkohtlemise esinemist ning kui peaks spordiklubis mingi juhtum olema, siis on paika pandud juba, kuidas seda lahendatakse. Ühtsed reeglid ja kokkulepped on kõigi osapoolte kaitseks, et ei tekiks arusaamatusi ning kõigil on teada, kuidas sealses keskkonnas on n-ö õige käitumine. Turner ja McCrory (2004) on toonud välja, et kõik spordiasutused peavad olema teadlikud laste väärkohtlemise probleemist ja omama juhiseid selliste probleemide ennetamiseks.

Mitmed treenerid tõid välja, et samuti on paranenud füüsiline keskkond *“Üldisemalt ütleks, et järjest paremaks muutunud väljakute kvaliteet, ei ole enam niisugust auklikke platse, et treeningtingimused on kindlasti paranenud.”*

Samuti tõid treenerid välja, et olulisel määral on kasvanud nende treenerite arv, kes julgevad vajadusel abi küsida teistelt. *“Treenerid julgevad rohkem pöörduda teiste inimeste poole, kui nad ei oska seda probleemi ise lahendada. Julgetakse abi küsida, kui märgatakse probleemi.”* Selline olukord aitab kaasa sporditurvalisuse tagamisele võrgustikutöö kaudu. Treenerid omavahel arutavad juhtumeid läbi ning kaasavad spordijuhte. Samuti julgetakse küsida väljaspoolt spordiorganisatsiooni abi. Intervjueeritavad tõid välja, et alati on võimalik pöörduda EADSE poole, kes annab nõu, kuidas väärkohtlemise juhtumitega toimetada. Samuti tõid kaks treenerit välja ka võimaluse lastekaitseüsteemilt abi otsimisel. Lastekaitseüsteemi roll saabki olla spordiorganisatsiooni toetav, aidates luua laste ja noorte turvalist sporditegevust ning andes spordiklubile nõu ebasobivate juhtumite lahendamisel (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a). Lisaks on lastekaitsetöötajal oluline roll toetada laste ja noorte turvalist sporditegevust (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a).

3.5 Koostöövõimalused teiste osapooltega

Uurimuses osalejad leiavad, et sporditurvalisuse tagamine ei ole ainult treeneri ja treenitava teha. Oluline roll on igal seotud osapoolel. *“Kõik seotud sellega - treenerid, sportlased ise. Kui on lapsed, siis lapsevanemad. kui me läheme võistlustele, siis võistluste korraldajad, et meil seal oleks turvaline olla. Kõik kõik osapooled, saalitöötajad, et oleks puhas, korras, kõik toimiks, midagi pähe ei kuku.”* Lisaks on treenerite jaoks oluline spordiga seotud isikute koostöö. *“Koostöö nendega, kes on asjaga seotud, kindlasti väga oluline, alates lastevanematest kuni siis treenerid, spordiklubi, juhtkond, juhid, et kõik oleks teadlikud oma reeglitest, oma tegevusest ja kõik saaksid aru, mida nad tegema peavad.”* Treenerite jaoks on olulisel kohal spordiklubide juhtkondade panus - *“Juhtkonna ülesandeks samamoodi kõik selle treening keskkonna korrashoid, selle hooldamine, kätte anda õiged tingimused, vahendid, õiged suunised.”* ; *“Kui on mingid probleemid tekkinud, siis saavad oma sisendi anda sellele, et kuidas lahendada.”* Eelkõige näevadki treenerid, et spordiklubi juhtkond või spordijuht võiks kontrollida, kas treeningkeskkond ja -vahendid on korras; vajadusel suunata või anda sisend, kuidas mingeid juhtumeid lahendada. Ühest küljest saavad spordiklubid paljusi juhtumeid ise ära lahendada kaasamata välist abi, näiteks kui on tekkinud lastel omavahel trennis konflikt või üks treener näeb, kuidas teine treener kohtleb

lapsi ebavõrdselt. Samas on treeneritel võimalus küsida juhtumite lahendamisel abi lastekaitse-süsteemilt või EADSE-lt.

Koostööpartneritena nähakse ka teisi treenereid, kellega oma kogemusi jagatakse ning küsitakse vajadusel abi. *“Ma ei ole pidanud kuskilt päriselt abi küsima, olen nii-öelda ise hakkama saanud või siis küsinud teistelt treeneritelt, spordijuhtidelt, ülemustelt.”* Sporditurvalisuse tagamisel on oluline roll omavahelisel suhtlusel ning koostööl. Noored treenerid, kellel kogemust on vähem, saavad küsida treeneritelt, kelle kogemustepagas on suurem. Samas saavad anda noored treenerid sisendit reeglite, juhiste koostamisel oma uudsete vaadetega, et tagada kõikidele osapooltele sporditurvalisus.

Lapsevanemate roll on iga intervjuueeritava jaoks olulisel kohal. Lapsevanemad saavad oma lapsi suunata, juhendada ja julgustada. *“Võistlustel elavad kaasa, mitte ei kommenteeri, ning samuti ka kodus, et ei tekiks olukord, kus treener räägib ühte juttu, lapsevanem teist juttu, et seal peab olema niisugune koostöö.”* Treenerid on seisukohal, et lapsevanemad on oma lastele eeskujuks ning nende käitumine peegeldub ka laste käitumises.

Kõik intervjuueeritavad tõid välja, et olulisel kohal on spordiga seotud isikute vaheline koostöö - *“Koostöö peab olema, nii ei saa treener üksinda midagi teha, ei saa laps üksinda midagi teha, ei saa lapsevanem üksi teha, et ega ka lastekaitse selles suhtes, et sul on vaja kõikide osapoolte koostööd.”* ; *“Eks igaüks peab midagi nagu panustama, et oleks ohutu.”* Omavaheline koostöö aitab luua lastele sporditurvalisuse ning tagada nende heaolu. Uurimuses osalejad tõid välja, et koostöö all nähakse eelkõige omavahelist informatsioonivahetust, s.t lapsevanem ja treener jagavad omavahel vajalikku informatsiooni lapse kohta. Samas toodi välja ka koostöö juhtumite lahendamise aspektis ehk treener saab teha koostööd teiste osapooltega, et lahendada enda treeninggrupis tekkinud juhtumeid. Sporditurvalisus on spordis osalejate ühine vastutus, kus erinevate osapoolte koostöö on võtmeks turvalise ja eetilise spordikeskkonna tagamisel (Sotsiaalkindlustusamet jt, i.a).

Küll aga näevad treenerid oluliste osapooltena pigem kitsast ringi. Peamiselt tuuakse välja treenerid, lapsevanemad, spordiklubi ja lapsed ehk treenitavad ise. Ainult kaks treenerit tõid välja kohaliku omavalitsuse ja lastekaitse süsteemi. *“Samuti lastekaitsest, et kui ongi siis mingi probleem tekkinud, millega ma ise ei oska lahendust leida, et siis ma saan nende poole pöörduda ja ma saan sealt abi.”* Spordis puudub laste tervise ja heaolu üle järelevalvet teostav isik, mis tagab noorte suhtes juhtivatel ja usalduslikel positsioonidel olevate isikute piisava väljaõppe ja

tegevusulatusesest kinnipidamise ning käitumiskoodeksite rikkujate suhtes karistuse kohaldamise (Kerr jt, 2020). Selle asemel reguleerivad seda kõike spordiorganisatsioonid ise, mistõttu on oluline kaasata vajadusel keegi väljastpoolt spordiorganisatsiooni. Selleks saab olla näiteks lastekaitsetöötaja, kes saab anda spordiklubidele ja -organisatsioonidele nõu juhtumite lahendamisel või kaasata spordiorganisatsiooni lapse heaolu tagamiseks võrgustikutöösse.

Paljusi probleeme lahendatakse spordiklubi siseselt ning väljaspoolt spordiringkonda ei küsita abi. Valimisse sattunud treeneritel puudub isiklik koostöökogemus teiste osapooltega. On juhtumeid, mille puhul on vajalik lastekaitsealane tugi abivajava või hädaohus oleva lapse abistamiseks. Näiteks kui treeneril on kahtlus, et väärkohtleja on lapsevanem, tuleb spordiorganisatsioonil last aidata ja pöörduda juhtumi iseloomust lähtuvalt kas kohaliku omavalitsuse lastekaitse, lasteabi või politsei poole (EADSE, 2020). Lisaks saavad treenerid ka lihtsalt nõu saamiseks või lapse abivajaduse kahtluse korral pöörduda lastekaitseüsteemi poole. Üheks ohuteguriks juhtumite lahendamisel spordiorganisatsiooni siseselt on see, et sageli võib lapse abivajadus olla suurem, kui see näilist on, ning lapse juhtum võib sattuda lastekaitsetöötaja vaatevälja niivõrd hilja, et sekkumiseks ja lapse abistamiseks vajalike meetmete rakendamine võtab kaua aega (Sotsiaalministeerium, 2024). Sporditurvalisuse vaatest on oluline, et treener teeks koostööd ja jagaks vajadusel informatsiooni teiste osapooltega. Lastekaitseaduse ja teiste seaduste muutmise (Sotsiaalministeerium, 2024) kohaselt võimaldab paragrahv 27 muutmise jagada lastekaitsetöötajal ka võrgustikuliikmele (sh treenerile) lapse menetluse kohta vajalikku infot. See tagab tõhusama võrgustikutöö ja treener on pidevalt teadlik lapsega toimuvast.

3.6 Mida vajavad treenerid sporditurvalisuse loomisel?

Sporditurvalisuse loomisel on treenerite jaoks oluline üldisemalt teadlikkuse tõstmine - *“Sel teemal rohkem rääkimine ma arvan.”*. Mida rohkem sporditurvalisusest rääkida, seda enam kasvab ka inimeste teadlikkus sellel teemal. Teadlikkuse edendamisele võib kaasa aidata meedias teema kajastamine - *“Meediat tarbitakse ikkagi igapäevaselt ja näiteks Peaasi Instagrami postitused või mingid sellised asjad. Vaatad neid pilte, jääb silma ja jääd lugema neid asju, et kindlasti on see koht, mida saab ära kasutada sellel teemal.”* Teoreetilises käsitluses väljatoodud ennetustasandite kohaselt on ühiskonna teadlikkuse tõstmine esmane ennetus ehk selle eesmärgiks on avaliku arvamuse mõjutamine, moraalseste tõekspidamiste kujundamine, teadlikkuse suurendamine lapse vajadustest ja väärkohtlemise riskiteguritest (Sotsiaalministeerium, 2015). Kindlasti mängib praeguses ühiskonnas just meedias teavitustöö tegemine suurt rolli, kuna suur osa inimestest tarbib

igapäevaselt sotsiaalmeedia sisu. Lisaks jäävad inimestele sageli silma artiklid, mille pealkirjad on intrigeerivad. Paides toimunud Arvamusfestivalil oli sporditurvalisuse teemal arutelu huvitava pealkirjaga “Mu treener armastab mind?!” , mis kindlasti ka inimesi kõnetas. Sarnaseid võtteid saab ära kasutada sporditurvalisuse ennetamisel ning ühiskonna teadlikkuse tõstmisel.

Treenerid näevad, et spordijuhtkond võiks panna paika reeglid, et kõigile oleks tagatud sporditurvalisus ja turvaline keskkond, kõik teavad, mis on väärkohtlemine ja kuidas nende juhtumitega tegutseda. *“Spordiklubis võiks paika olla pandud, mis on väärkohtlemine ja kõik see, võiks teadvustada oma töötajaid, oma treenereid nagu selliste asjade kohta võiks luua ohutu treening keskkonna.”* Lisaks tõid treenerid välja, et kõigi jaoks peab olema see info ühiselt kättesaadav, mõistetav ning kõiki osapooli austatakse nende reeglite paika panemisel. *“Rõhk kindlasti panna sellel, et panna reeglid paika lastele, treeneritele, kuidas tuleb mingeid asju teha.”* ; *“Kokku leppida reeglid, et me austame kõiki, kes meie seltsis on ja ei tuleks seal mingisuguseid lahkkelisid või mingisugust kiusamist ja väärkohtlemist.”*. Reeglite ja käitumisjuhiste olemasolu aitab ühest küljest spordis esinevat väärkohtlemist ära hoida, kuid teisalt on kõigil spordiga seotud isikutel olemas juhised, kuidas toimida, kui peaks spordiorganisatsioonis olema väärkohtlemise juhtum (EADSE, i.a). Lisaks oleks antud juhistes ka võimalik paika panna, milliste juhtumite korral võiksid treenerid kaasata lastekaitseüsteemi ehk välist abi. Lisaks peaks spordiorganisatsiooni kehtestatud kodukord reguleerima kõigi osapoolte omavahelist käitumist (Ööpik jt, 2017).

Samuti tõid intervjuueeritavad välja, et sporditurvalisuse tagamisel mängib suurt rolli füüsiline keskkond ehk millises seisukorras on treeningisaal ja vahendid - *“Noh, kindlasti treeningisaalid, treeningkompleksid peavad vastama nõuetele ja nii edasi, et trenni oleks ohutu läbi viia.”* , kui palju inimesi on korraga treeningul - *“Teha tunniplaanid niimoodi, et mul ei ole siin korraga hallis mingi 20 gruppi korraga, et juba see mängib suurt rolli.”* ning vajaliku privaatsuse tagamine - *“Privaatsuse tagamine siis teiste ujula küllastajate poolt, kes siis on seal pildistamas või ka lihtsalt lapsi vaatamas, et ka selle eest siis nagu lapsi kaitsta.”*. Sporditurvalisuse kontseptsioon ei koosne ainult füüsilises keskkonnas, vaid rõhk on just austavatel ja ausatel omavahelistel suhetel, kuid kindlasti mängib füüsiline treeningkeskkond selles suurt rolli. Kui treeningisaalid ja -vahendid on korras ning seal ei ole korraga palju rahvast treenimas, siis on treeneritel lihtsam treenitavaid jälgida ja neile vajalik turvaline keskkond tagada.

Treenerid näevad, et sporditurvalisuse loomist ja ennetamist aitavad kaasa selle teemalised koolitused. *“Saakski muidugi tegelt siis korraldada selliseid koolitusi ja tekitada rohkem*

kohustuslikus korras nii-öelda, et siis seeläbi rohkem koolitada treenereid” Eestis pakuvad sporditurvalisuse koolitusi EADSE, kuid lapse heaolu teemalisi koolitusi pakub SKA. Sporditurvalisuse teemat võiks integreerida ka treenerite baaskoolitustele või kõrghariduse omandamisel võiks see teema olla sees juba õppekavas, et treenerid saaksid juba algusest peale teadmisi lapse heaolust ning väärkohtlemise ennetamisest. Praegu ei ole treenerite jaoks kohustuslik käia EADSE või SKA pakutavatel koolitustel, mistõttu võivad teadmised jääda vähesteks. Spordiorganisatsioon saab laste ja noorte väärkohtlemise ennetamiseks korraldada ise või võimaldada treeneritel osaleda lastekaitse, laste arengu ja heaolu ning väärkohtlemise ennetamise teemasid käsitlevatel koolitustel (EADSE, 2020).

Treenerid näevad, et spordiklubides võiks olla üks isik, kelle poole nad saavad pöörduda oma muredega, mis on seotud sporditurvalisusega, ja kes saaks jälgida, kas treenerid tagavad lastele turvalise treeningkeskkonna. *“Aga võib-olla võikski ju olla, et käiakse mingit gruppi jälgimas või on selline inimene, kes suudab vaadata professionaalsema pilguga, kas see treeningkeskkond on tervislik ja turvaline.”* Ülemaailmsetes uuringutes on toodud välja, et paljudes spordi(ala)liitudes on olemas *safeguarding officer* ehk kontaktisik (Council of Europe, i.a). Õiguskantsler (2023) toob välja, et kontaktisik tegeleb spordiorganisatsioonides keerulisemate väärkohtlemise juhtumitega, nõustades spordiga seotud isikuid. Üheks võimaluseks väärkohtlemist ennetada ning sporditurvalisuse tagamiseks oleks spordi(ala)liitudel palgatud kontaktisik, kes saab nii treeneritel, lapsevanematel, spordijuhtidel kui ka lastel aidata ära hoida spordis esinevat ebasbivat käitumist.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli analüüsida Tartumaa spordiklubide treenerite näitel, milline on olukord sporditurvalisuse loomisel ning mida on vaja teha, et ennetada spordis esinevat väärkohtlemist.

Treenerite jaoks on sporditurvalisus nii last ümbritsev füüsiline keskkond kui ka teda ümbritsevad inimesed. Olulist rolli mängib uurimuses osalejate jaoks sporditurvalisuse tagamisel spordiga seotud inimeste teadlikkus, informatsioonivahetus ning omavaheline koostöö. Sporditurvalisuse tagamisel tuleb arvestada ka lapse heaoluga ehk laps peab ise nautima ja tahtma seda, mida ta teeb

Uurimuses osalejad tõdevad, et sporditurvalisuse loomine on järjest paranenud - kasvanud on treenerite teadlikkus laste heaolu põhimõtetest; treenerid teadvustavad endale, mis on spordis esinev ebasobiv käitumine ja väärkohtlemine; pannakse rõhku rohkem koostööle ja informatsiooni vahetamisele. Samas leidub veel kitsaskohti, mille paranemine aitaks kaasa sporditurvalisuse tagamisele.

Sporditurvalisuse tagamisele aitaks kaasa Tartumaa spordiklubide treenerite vaatest ühtsete reeglite olemasolu, ühiskonna teadlikkus tõstmise kasutades meedia abi, spordiga seotud oluliste osapoolte omavaheline tõhusam koostöö ning rolliselgus. Treenerid tunnevad, et suuresti aitaksid kaasa lapse heaolu ja sporditurvalisuse teemalised koolitused. Lisaks toodi välja, et väärkohtlemise ennetamine ja juhtumite lahendamine oleks efektiivsem, kui spordiorganisatsioonides oleksid kontaktisikud, kes tegelevad sporditurvalisuse teemadega organisatsioonipõhiselt.

Minu uurimus on tõenäoliselt esimene Eestis, mis keskendub treenerite kogemusele ja nägemusele tuginedes sporditurvalisuse mõiste raamistiku välja selgitamisele. Lisaks ei ole varasemalt uuritud, kuidas näeb üks oluline osapool koostööd teiste osapooltega.

Mida võiks edasi uurida?

- Kuidas saaks edendada lastekaitseüsteemi ja huvihariduse omavahelist koostööd?
- Millisena näevad sporditurvalisust lapsed või noored ise?
- Millisena näevad sporditurvalisust lapsevanemad?
- Kuidas saaks seadusandlus ennetada spordis esinevat väärkohtlemist?

SUMMARY

Ensuring sports safety from the perspective of coaches in sports clubs in Tartu County

The aim of this bachelor's thesis was to analyze the situation in the creation of sports security and what needs to be done to prevent abuse in sports, using the example of coaches of sports clubs in Tartu County.

For coaches, sports safety is as much about the physical environment around the child as it is about the people around them. For the participants in the study, the awareness of people involved in sport, the exchange of information and cooperation between them play an important role in ensuring sport safety. The well-being of the child must also be taken into account, i.e. the child must enjoy and want what he or she is doing.

Participants in the study report that the creation of safe sports has improved: coaches are more aware of the principles of child well-being; coaches are more aware of what constitutes inappropriate behaviour and abuse in sport; there is more emphasis on cooperation and exchange of information. However, there are still bottlenecks that need to be improved to contribute to ensuring safety in sport.

From the point of view of the coaches of the sports clubs in Tartu County, the existence of common rules, raising public awareness through the use of the media, more effective cooperation between the key players involved in sport, and a clearer understanding of their roles would all contribute to sports safety. Coaches feel that training on child welfare and sports safety would greatly contribute. In addition, it was pointed out that the prevention of abuse and the handling of cases would be more effective if sports organisations had contact persons who would deal with sports safety issues on an organisation-specific basis.

My research is probably the first in Estonia that focuses on figuring out the framework of the concept of sports security based on the experience and vision of coaches. In addition, how one important party sees cooperation with the other parties has not been studied before.

What could be investigated further?

- How could cooperation between the child protection services system and extracurricular education be promoted?

- How do the children or young people themselves see sports safety?
- How do parents see sports safety?
- How can legislation prevent abuse in sport?

KASUTATUD KIRJANDUS

- Alexander, K., Stafford, A. ja Lewis, R. (2011). The experiences of children participating in organised sport in the UK. Edinburgh: Dunedin Academic Press.
- Bekker, S., ja Posbergh, A. (2022). Safeguarding in sports settings: unpacking a conflicting identity. *Qualitative research in sport, exercise and health*, 14(2), 181-198.
- Bjørnseth, I. ja Szabo, A. (2018). Sexual violence against children in sports and exercise: A systematic literature review. *Journal of child sexual abuse*, 27(4), 365-385.
- Council of Europe. (2024). Educational programmes and materials. Kasutatud 25.05.2024, <https://pjp-eu.coe.int/en/web/pss/educational-programmes-materials>
- David, P. (2004). Human rights in youth sport: a critical review of children's rights in competitive sport.
- EADSE. (2020). *Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutus*. Spordipersonali käitumisjuhend laste ja noorte väärkohtlemise ennetamiseks ning juhtumite lahendamiseks. Juhendmaterjal.
- Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutus. (i.a). Kasutatud 12.01.2024, <https://eadse.ee/>
- Eriolümpia Eesti Ühendus. (i.a). Kasutatud 12.01.2024, <https://eeo.ee/sporditurvalisus/>
- Flick, U. (2011). *Introducing research methodology: A beginner's guide to doing a research project*. Sage.
- Fortier, K., Parent, S. ja Lessard, G. (2019). Child maltreatment in sport: smashing the wall of silence: a narrative review of physical, sexual, psychological abuses and neglect. *British Journal of Sports Medicine*. 54:4–7. doi:10.1136/bjsports-2018-100224, 1-7.
- Garratt, D., Piper, H. ja Taylor, B. (2017). Safeguarding Sports coaching: Foucault, genealogy and critique. *Moral Panic in Physical Education and Coaching*, 41-55. Routledge.
- Gurgis, J. J. ja Kerr, G. A. (2021). Sport administrators' perspectives on advancing safe sport. *Frontiers in sports and active living*, 3, 630071.

- Gurgis, J. J., Kerr, G., & Battaglia, A. (2023). Exploring Stakeholders' Interpretations of Safe Sport. *Journal of sport and social issues*, 47(1), 75-97.
- Hannus, A. (2023). Turvalise spordi seireuuring Eestis 2023. Lõpparuanne.
- Hartill, M. ja Lang, M. (2018). Reports of child protection and safeguarding concerns in sport and leisure settings: an analysis of English local authority data between 2010 and 2015. *Leisure Studies*, 37(5), 479-499.
- Harvey, A. ja McNamee, M. (2019). Sport integrity: Ethics, policy and practice: An introduction. *Journal of Global Sport Management*, 4(1), 1-7.
- Hedges, A. (2015). Safeguarding in sport. *Sport in Society*, 18(5), 614-625. <https://doi.org/10.1080/17430437.2014.976010>
- Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Kasutatud 18.04.2024, <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kavanagh, E., Adams, A., Lock, D., Stewart, C., & Cleland, J. (2020). Managing abuse in sport: An introduction to the special issue. *Sport management review*, 23(1), 1-7.
- Kerr, G. ja Stirling, A. (2019). Where is safeguarding in sport psychology research and practice?. *Journal of Applied Sport Psychology*, 31(4), 367-384.
- Kerr, G., Kidd, B. ja Donnelly, P. (2020). One step forward, two steps back: The struggle for child protection in Canadian sport. *Social Sciences*, 9(5), 68.
- Kivisik, I. (2023). *Organiseeritud spordis osalejate väärkohtlemise kogemuste hindamise meetodika väljatöötamine*. Magistritöö. Tallinna Ülikool, kehakultuuri õpetaja õppekava.
- Lang, M. ja Hartill, M. (2014). *Safeguarding, Child Protection and Abuse in Sport: International Perspectives in Research, Policy and Practice*. London, United Kingdom: Routledge.
- Lapse õiguste konventsioon. (1991). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 02.02.2024, <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>
- Lasteabi. (2023). Lapse heaolu hindamise käsiraamat. Kasutatud 07.04.2024, <https://www.lasteabi.ee/et/kasiraamat?page=446>
- Lasteabi. (i.a). Kasutatud 19.04.2024, <https://www.lasteabi.ee/et/2023a-statistika>
- Lastekaitseadus. (01.04.2023). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 16.01.2024, <https://www.riigiteataja.ee/akt/106012023015>

- Mountjoy, M., Rhind, D. J., Tiivas, A., ja Leglise, M. (2015). Safeguarding the child athlete in sport: a review, a framework and recommendations for the IOC youth athlete development model. *Br J Sports Med*, 49(13), 883-886. doi:10.1136/bjsports-2015-094619
- Nery, M., Smith, P. K., Lang, M., Vertommen, T. ja Stirling, A. (2023). Safeguarding in sports. *Frontiers in Psychology*, 13.
- Olev, A. ja Alumäe, T. (2022). "Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service". *Baltic J. Modern Computing*, Vol. 10, No. 3, pp. 409–421
<https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Sotsiaalkindlustusamet, EADSE ja Lasteabi. (i.a). Spordikaitstus. Kasutatud 05.05.2024, <https://volley.ee/wp-content/uploads/2024/02/Sporditurvalisus-u%CC%88ldine-2.pdf>
- Sotsiaalkindlustusamet, Lasteabi ja EADSE. (i.a). Meeldetuletus treenerile. Kasutatud 05.05.2024, https://www.lasteabi.ee/sites/default/files/2024-02/treener_uus.pdf
- Sotsiaalkindlustusamet. (2023). Sotsiaalkindlustusamet Arvamusfestivalil: väärkohtlemine huvihariduses, lähisuhtevägivalla märkamine ja sekkumine ning pereootel lapsed. Kasutatud 26.04.2024, <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/uudised/sotsiaalkindlustusamet-arvamusfestivalil-vaarkohtlemine-huvihariduses-lahisuhtevagivalla>
- Sotsiaalkindlustusamet. (i.a). Lastekaitsealane ennetus. Kasutatud 16.01.2024, <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/lastekaitsealane-ennetus>
- Sotsiaalministeerium. (2015). Väärkoheldud lapse abistamise süsteem. Poliitika ülevaade. Kasutatud 02.05.2024, <https://www.sm.ee/media/1925/download>
- Sotsiaalministeerium. (2024). Lastekaitseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Kasutatud 06.05.2024, <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/1fe47859-f676-4440-af7c-fb23e9395a1e#7aX6BCd1>
- Spordiseadus. (01.03.2020). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 14.04.2024, <https://www.riigiteataja.ee/akt/128022020003>
- Statistikaamet. (i.a). Huviharidus. Kasutatud 18.02.2024, <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/haridus/huviharidus>
- Stirling, A. (2009). Definition and constituents of maltreatment in sport: establishing a conceptual framework for research practitioners. *Br J Sports Med*. 43:1091–1099., 1091–1099.
- Streimann, K., Pertel, T., Vilms, T. ja Abel-Ollo, K. (2020). Ennetuse käsiraamat: sõltuvusainete

- tarvitamise ennetuse teaduslik käsitlus otsustajatele, arvamusliidritele ja poliitikakujundajatele. Kohandatud Euroopa ennetusõppekava (EMCDDA) põhjal. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Taylor, J. (2011). The intimate insider: Negotiating the ethics of friendship when doing insider research. *Qualitative research*, 11(1), 3-22.
- Tenny, S., Brannan, J. M., & Brannan, G. D. (2017). Qualitative study.
- Tuakli-Wosornu, Y. A., Kirby, S. L., Tivas, A., & Rhind, D. (2023). The journey to reporting child protection violations in sport: stakeholder perspectives. *Frontiers in psychology*, 13, 907247.
- Turner, M. ja McCrory, P. (2004). Child protection in sport. *British Journal of Sports Medicine*, 38(2), 106-107.
- Waldfoegel, J. (2009). Prevention and the child protection system. *The Future of Children*, 19(2), 195-210. <http://www.jstor.org/stable/27795053>
- Vapper, T. (2021). Ühte kindlat valemit seksuaalselt väärkoheldud lapse äratundmiseks ei ole. *Õpetajate Leht*, 10. detsember. Kasutatud 26.04.2024, <https://opleht.ee/2021/12/uhte-kindlat-valemit-seksuaalselt-vaarkoheldud-lapse-aratundmiseks-ei-ole/>
- Vertommen, T. (2019). Safeguarding children in sport: a mapping study.
- Õiguskantsler. (2023). Turvaline sport. Juhendmaterjal. Kasutatud 06.05.2024, <https://www.oiguskantsler.ee/et/juhendmaterjal-%E2%80%9Eturvaline-sport%E2%80%9C>
- Õöpik, V., Port, K., Metsavas, P., Raudsepp, K., Nurmekivi, A., Loko, J., Thomson, K., Hannus, A., Raudsepp, L., Randmaa, T., Tõnise, T. ja Kivisik, I. (2017). Spordi üldainete õpik. 28.01.2024, https://treener.eok.ee/oppematerjal_vaata.php?id=208

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kava

- **Arusaam sporditurvalisuse kontseptsioonist**
 - Kaua olete treenerina töötanud?
 - Millised nõuded/kvalifikatsioonid olete pidanud läbi, et treeneriks saada?
 - Kas olete kuulnud mõistet “sporditurvalisus”?
 - Mis on sporditurvalisuse põhimõte?
 - Mis ohukohti spordis esineb ja miks?
 - Mis on Teie jaoks ebasobiv käitumine spordis? Tooge palun mõni näide
 - Mis on Teie jaoks väärkohtlemine spordis?
 - Milliseid erinevaid liike oskate nimetada? Palun tooge mõni näide
 - Mis on väärkohtlemise tagajärjed?
 - Mis on lapse heaolu?
 - Kuidas kirjeldaksite abivajavat last ja hädaohus olevat last?
- **Treenerite kogemused/praktika**
 - Kui tihti treenerid end koolitavad turvalise spordi teemadel?
 - Millised võimalused on selleks loodud?
 - Mis toetab ja aitab turvalise spordi tagamist?
 - Millised on Teie spordiklubi reeglid väärkohtlemise ennetamisel ja sekkumisel?
 - Mida treenerina saate teha, kui märkate last või noort, kes vajab täiendavat abi?
 - Milliseid juhtumeid saavad treenerid/spordiklubi ise ära lahendada?
 - Milliste juhtumite korral tuleks kasutada kõrvalabi?
- **Millised on osapoolte rollid?**
 - Kes on olulised osapooled turvalise spordi tagamisel?

- Millist tuge ja abi need osapooled saaksid pakkuda treeneritele?
- Millist tuge näete kohalikult omavalitsusest ja lastekaitse süsteemilt?
- Millisena näete lapsevanemate rolli sporditurvalisuses?
- Mida saab teha spordi juhtkond, et turvaline sport oleks tagatud?
- **Sporditurvalisuse tulevikuvaade**
 - Mis on täna sporditurvalisuse tagamisel hästi?
 - Mis on täna valdkonnas puudu, et tagada sporditurvalisus ja ennetada väärkohtlemist spordis?
 - Mida vajavad treenerid täna, et teavitada abivajavatest lastest?
 - Millisena näete koostöö vajadust erinevate osapoolte vahel?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Teele Olgo,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Sporditurvalisuse tagamine Tartumaa spordiklubide treenerite vaatest”, mille juhendaja on Karen-Pauliin Konks,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Teele Olgo

26.05.2024